

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ**

Освітньо-професійна програма Зв'язки з громадськістю
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

Тамара ЛОЗИНСЬКА

20 квітня 2022 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

На тему: «Взаємодія органів місцевого самоврядування з локальним
бізнесом»

виконала здобувач вищої освіти заочної форми навчання

Колечкіна Ірина Валеріївна

Керівник кваліфікаційної роботи

Юлія ПОПОВА

Полтава – 2022 року

ВСТУП

Актуальність дослідження. Процеси розвитку вітчизняного бізнесу, вдосконалення системи публічного управління, поліпшення інвестиційної привабливості як країни загалом, і її окремих регіонів вимагають зміни цілей та механізмів комунікації між комерційними структурами та органами публічної влади. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю вдосконалення взаємодії органів місцевого самоврядування з бізнес-структурами як способу активізації соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Наукове співтовариство активно досліджує проблеми взаємодії органів влади та бізнес-структур, такі дослідження не втрачають своєї актуальності у зв'язку з постійними процесами реформування, наявності економічних криз чи інших соціальних явищ. Співробітництво з точки зору соціального партнерства досліджено в роботах Андрущенко І., Грамажора М., Махначова Н. М., Мінняйленко І. В. та Биби В. В. Особливості державно-приватного партнерства висвітлювали Приліпко С. М., Пророчук М. В., Тищенко В. В. Різноманітні інструменти, моделі та механізми співпраці органів публічної влади з бізнесом наведені у працях Дубкова А. В., Кравціва В. С. і Сторонянської І. З., Москальова М. А. та Москальова А. А., Серветника В. В., Телешун С. О. і Пухкала О. Г., Шинкарьова А. М. На важливості міжсекторного партнерства на місцевому рівні наголошують Вейн Р., Величко К. І., Гончарук Т. В., Оленковська Л. П. та інші. Разом з тим, поглибленого дослідження потребують практичні аспекти взаємодії місцевої влади та представників бізнес-сектору.

Зв'язок роботи з науковими темами. Магістерська дипломна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Полтавської державної аграрної академії за темою «Організаційно-економічний механізм формування конкурентоспроможності аграрних підприємств» (№ державної реєстрації 0117U003101, 2017-2022 рр.).

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження – розкрити соціально-економічні механізми взаємодії органів місцевого самоврядування та бізнесу і розробити концептуальну модель міжсекторного соціального партнерства на муніципальному рівні.

Для досягнення зазначеної мети вирішуються такі **завдання**:

- дослідити теоретичні підходи до системи партнерства органів місцевого самоврядування і бізнесу;
- проаналізувати сучасні успішні практики співпраці органів місцевого самоврядування з бізнес-структурами;
- обґрунтувати шляхи покращення співробітництва органів місцевого самоврядування з бізнесом.

Об'єкт дослідження – суб'єкти бізнесу та органи місцевого самоврядування.

Предмет дослідження – управлінські відносини, що виникають у процесі взаємодії бізнесу та влади на місцевому рівні.

Методи дослідження. Реалізація поставлених дослідницьких завдань здійснювалася за допомогою методів емпіричної соціології, моделювання, узагальнення, порівняльного аналізу даних, контент-аналізу, дискурсивного аналізу документів та нормативних актів, звітів суб'єктів господарювання. Використано інституційний метод, відповідно до якого органи місцевого самоврядування як інститут публічного управління, здійснюють відповідну діяльність, приймають управлінські рішення.

Інформаційну базу склали наукові положення та висновки, що отримали відображення у роботах фахівців вітчизняної та зарубіжної науки. Емпіричною базою слугували: нормативно-правові документи, закони України, що регулюють діяльність органів місцевого самоврядування, соціальну політику компаній, а також міжсекторну взаємодію; концептуальні та програмні документи органів місцевого самоврядування; звітні документи, соціальні звіти бізнес-структур; дані Міністерства цифрової трансформації України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у виявленні природи партнерської взаємодії органів публічної влади та підприємницьких структур, що полягає у поєднанні нормативно-правового, фінансового, економічного та соціального компонентів взаємозв'язку, які забезпечують можливість спільного вирішення спільних завдань на принципах довгострокового співробітництва та довіри один до одного, що дозволяє інтерпретувати зовнішнє середовище розвитку підприємницької діяльності як інструмент реалізації можливостей зростання бізнесу.

До елементів наукової новизни можна віднести:

удосконалено:

– сформовано механізм підвищення ефективності партнерства суб'єктів підприємництва та органів публічної влади, що базується на використанні системи оцінки їх ефективності та забезпечує удосконалення стратегій соціально-економічного розвитку органів місцевого самоврядування, розвитку фінансового механізму підтримки суб'єктів підприємництва, забезпечення прозорої схеми взаємодії та створення організаційних структур, відповідальних за реалізацію політики розвитку партнерства;

набуло подальшого розвитку:

– доведено, що взаємозалежність органів місцевого самоврядування та бізнесу є основою переходу моделі публічного управління з ієрархічної на мережеву;

– виявлено принципи та визначено умови ефективного функціонування міжсекторного соціального партнерства органів місцевого самоврядування та бізнесу;

– пропозиції щодо посилення ролі центрів підтримки підприємництва у налагодженні партнерства органів місцевого самоврядування з бізнес-структурами.

Практичне значення одержаних результатів полягає у виробленні рекомендацій щодо вдосконалення механізмів взаємодії органів місцевого самоврядування та бізнесу з метою підвищення якості життя місцевих

мешканців та покращення соціально-економічного стану територій. Висновки та пропозиції дослідження можуть бути використані фахівцями у галузі експертного та консультаційного супроводу запровадження системи міжсекторного соціального партнерства на рівні територіальних громад. Матеріали дослідження можуть бути корисні співробітникам органів місцевого самоврядування, які відповідають за соціально-економічний розвиток території та соціально відповідальним бізнесменам. Результати дослідження можуть бути використані в навчальному процесі для підготовки та викладання спеціальних навчальних курсів зі зв'язків з громадськістю, публічного управління. Висновки та рекомендації автора можуть бути використані при розробці стратегій, планів, програм розвитку підприємництва на місцевому рівні.

Особистий внесок здобувача. Дипломна магістерська робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій основні науково-теоретичні положення, авторські розробки, висновки та рекомендації, зокрема ті, що становлять наукову новизну, отримано та сформульовано автором самостійно і відповідно розкрито у списку наукових публікацій.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні результати дослідження за темою магістерської дипломної роботи оприлюднені у формі доповідей.

Публікації до роботи. Основні положення магістерської роботи опубліковано у двох наукових працях, а саме у тезах до конференцій:

Структура та обсяг магістерської дипломної роботи. Магістерська дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст викладено на 67 сторінках

друкованого тексту, робота містить 1 таблицю, 7 рисунків та 4 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СИСТЕМИ ПАРТНЕРСТВА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ І БІЗНЕСУ

1.1. Концептуальні засади партнерства органів місцевого самоврядування та бізнесу як основи місцевого економічного розвитку

У будь-якій економічній системі ринкового типу місцевий економічний розвиток становить фундамент, на якому формуються первинні ресурсні та фінансові потоки, закладаються основи регіонального поділу праці та виробничої кооперації, утворюються стабільні зв'язки та взаємозалежності різноманітних видів відтворювальних циклів та соціально-економічних процесів. Саме місцевий економічний розвиток відтворює зв'язки, на основі яких формуються внутрішні регіональні та національний ринки, зміцнюється єдність національної економіки [3]. Ринкова економіка пропонує дієві механізми стимулювання економічного зростання територіальних громад, у тому числі: державно-приватне партнерство та кооперація, кластерні об'єднання; різноманітні механізми стимулювання підприємництва, малого та середнього бізнесу. Економічне зростання на місцевому рівні потребує розвиненого інституційно-правового середовища, впровадження ефективних фінансових та інвестиційних важелів стимулювання економічної активності, їх системної підтримки на рівні органів місцевого самоврядування, узгодження діяльності всіх гілок публічної влади [3].

Фахівці з публічного управління оперують кількома підходами щодо реалізації завдань стимулювання економічного зростання на місцевому рівні, що базуються на наступних теоріях: неокласичній теорії і теорії продуктивності факторів виробництва, теорії місцевої ресурсної бази і теорії експортованої ресурсної бази, теорії гармонізованого зростання і теорії полюсів зростання на місцевому рівні. Задля вирішення проблем місцевого

економічного розвитку, забезпечення дієвих стимулів щодо економічного зростання на місцевому рівні все більшого значення набуває теорія полюсів зростання, що передбачає:

- надання точкової підтримки окремим містоутворюючим підприємствам та аграрним підприємствам, що створюють «точки зростання» та ареали розвитку, вирішують проблему зайнятості, формують дієві стимули для активізації економічної ініціативи, розвитку підприємництва на місцевому рівні;

- сприяння розкриттю, освоєнню та оптимізації використання внутрішнього ресурсного потенціалу регіону, сприяння спрямуванню матеріальних і управлінських ресурсів для підтримки «точок зростання» та ареалів розвитку (конкретних суб'єктів господарської діяльності);

- оптимізацію та ефективне використання обмежених можливостей бюджетного фінансування, використання механізмів державно-приватного партнерства як основи мобілізації інвестиційних ресурсів на потреби стабільного економічного зростання на місцевому рівні;

- створення на регіональному рівні розвинутої дорожньо-транспортної, торговельної, інформаційної, комунікаційної та ін. інфраструктури, що сприятиме підвищенню доступності віддалених територій, активізує включення їх ресурсів та економічного потенціалу до ареалів розвитку та забезпечить на цій основі стабілізацію економічного зростання на місцевому рівні [3; 7].

Відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року забезпечення в Україні сталого економічного зростання, інтеграційні процеси приєднання до ЄС, Організації економічного співробітництва та розвитку потребують запровадження сучасних механізмів взаємодії держави і бізнесу, а також бізнесу і суспільства, які дадуть змогу посилити взаємну відповідальність усіх учасників суспільного життя, створити умови для подальшого соціально-економічного розвитку держави та суспільства [34].

Невід’ємною складовою активізації процесів місцевого економічного розвитку є розвиток підприємництва (насамперед, малого та середнього бізнесу), формування розвинутого бізнес-середовища, що «розблоковує місцеву економічну ініціативу», активізує бізнес-процеси та підприємницьку ініціативу. Розвиток підприємництва як на місцевому, так і на регіональному рівні виконує важливі соціально-економічні функції:

- сприяє створенню нових робочих місць, а отже – зменшенню соціальної напруги та дозволяє досягти соціальної стабільності на місцях;
- підвищує рівень доходів та добробуту населення, його платоспроможність;
- підтримує формування на місцевому ринку конкурентного середовища щодо пропозиції товарів та послуг, сприяє підвищенню їх якості;
- поживляє економічну активність суб’єктів господарювання, сприяє відмові від патерналістських очікувань;
- сприяє збільшенню надходжень капіталу та інвестицій до місцевої, регіональної та національної економіки; впровадженню інноваційних та енергозберігаючих технологій, стимулює розвиток «зеленої економіки», покращення екологічної ситуації на місцях; збільшенню податкових надходжень до місцевих бюджетів, до державного бюджету;
- оптимізує ситуацію на місцевому, регіональному трудовому ринку, у т.ч. у сфері трудової еміграції активної частини працездатного населення;
- сприяє збільшенню у суспільстві прошарку середнього класу [3].

Враховуючи взаємозалежність місцевого розвитку і бізнес-структур фахівці-практики обґрунтовують необхідність довгострокового партнерства органів місцевого самоврядування та бізнесу такими обставинами [4; 20]:

- економічний розвиток громади забезпечується розвитком бізнесу, а рівень розвитку бізнесу, у свою чергу, залежить від сприятливості бізнес-клімату, комфортності та сталості умов бізнес-середовища, а також очікувань бізнесу;
- бізнес – це двигун розвитку, головний «гравець» процесу змін на

території громади. Умови для розвитку бізнесу є непрямим індикатором рівня життя громади;

– розвиток малого та середнього підприємництва є невід’ємною складовою розвитку будь якої громади, особливо невеликої, для якої мікро-, малий і середній бізнес часто є основним джерелом податкових надходжень і місцем працевлаштування місцевих жителів.

Місцевий економічний розвиток – це діяльність підприємств, суб’єктів господарювання на території регіону, органів місцевого самоврядування та інших зацікавлених сторін, спрямована на примноження економічних ресурсів громади, отримання позитивного соціально-економічного ефекту [3]. Підтримка місцевого економічного розвитку з боку органів місцевого самоврядування передбачає здійснення комплексу заходів, що стосуються реалізації програмних документів місцевого розвитку, налагодження роботи публічної влади щодо створення сприятливих умов для стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу, стимулювання і зміцнення партнерства між місцевою владою, бізнес-спільнотою, громадою, формування сприятливого середовища для досягнення збалансованого соціально-економічного, інфраструктурного, екологічного та інституційного розвитку громади [3].

На думку вчених, партнерство органів влади і бізнесу необхідно розглядати з позиції форм взаємодії. При цьому доцільно виділити три найбільш важливих форми партнерства: економічне партнерство; правове партнерство; організаційне партнерство [42].

Економічне партнерство передбачає здійснення спільної підприємницької діяльності державними органами та підприємницькими структурами, спрямованої на отримання неподаткового бюджетного доходу шляхом використання ресурсів підприємницького сектора. Правове партнерство полягає у спільній організації процесу регулювання підприємницької діяльності з боку держави. Для цього підприємницькі структури можуть брати участь в робочих групах з розробки законодавства,

створювати саморегульовані організації із залученням фахівців з органів державної влади, а також використовувати інші форми і методи державного впливу на розвиток бізнесу. Організаційне партнерство являє собою різні форми участі представників однієї із сторін у структурних підрозділах іншого боку взаємодії. Наприклад, це може бути, з одного боку, участь представників держави в органах корпоративного управління підприємницької структури, а з іншого – участь представників бізнесу в органах, що впливають на прийняття управлінських рішень. Відповідно до зазначених форм вчені пропонують наступну класифікацію видів партнерства бізнесу і влади (Рис. 1.1).

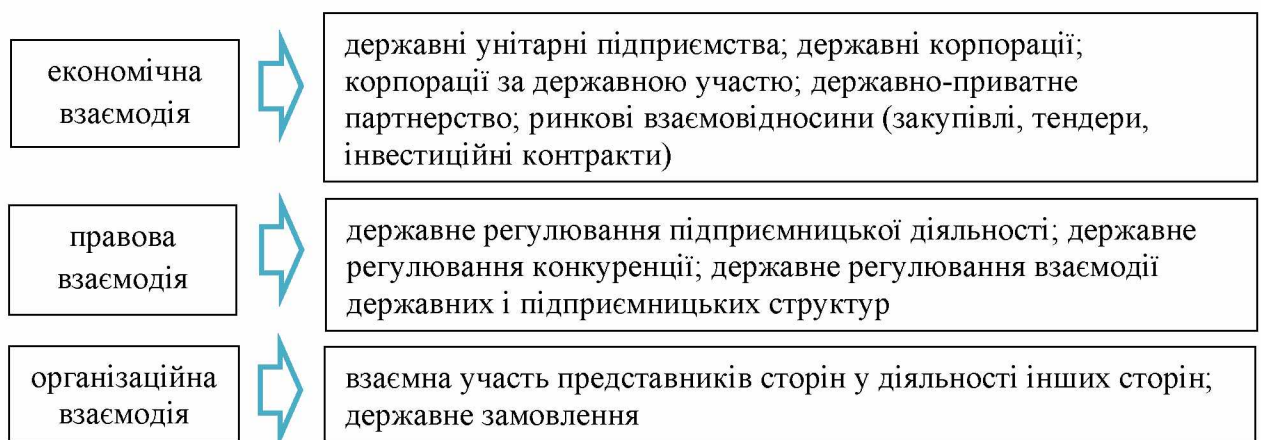


Рис. 1.1. Схема форм партнерства органів влади і бізнесу [42]

Отже, партнерська взаємодія між органами місцевого самоврядування та бізнес-структурами дозволить залучити додаткові інвестиційні ресурси, розподілити потенційні ризики, відповідальність та винагороду між усіма учасниками партнерства, сприятиме налагодженню довгострокового співробітництва, що забезпечить місцевий економічний розвиток територіальних громад.

1.2. Моделі партнерства органів місцевого самоврядування з приватним сектором

Залучення приватного сектору до розвитку громади відбувається тоді, коли його учасники виходять за межі традиційної бізнес-діяльності та

сприяють сталому розвитку громади, зокрема: реалізують проекти розвитку громади; використовують інклюзивні бізнес-моделі; створюють інклюзивні ланцюги вартості; застосовують та підтримують загальнопоширені практики відповідального бізнесу; інтегрують питання збереження довкілля в свою бізнес-діяльність; втілюють принципи прав людини в бізнес-діяльність; сприяють гендерній рівності; покращують підзвітність та прозорість своєї бізнес-діяльності; привносять сучасні технології до приймаючих громад тощо [18].

Розглянемо найбільш поширені моделі партнерства органів місцевого самоврядування з приватним сектором (Рис. 1.2).

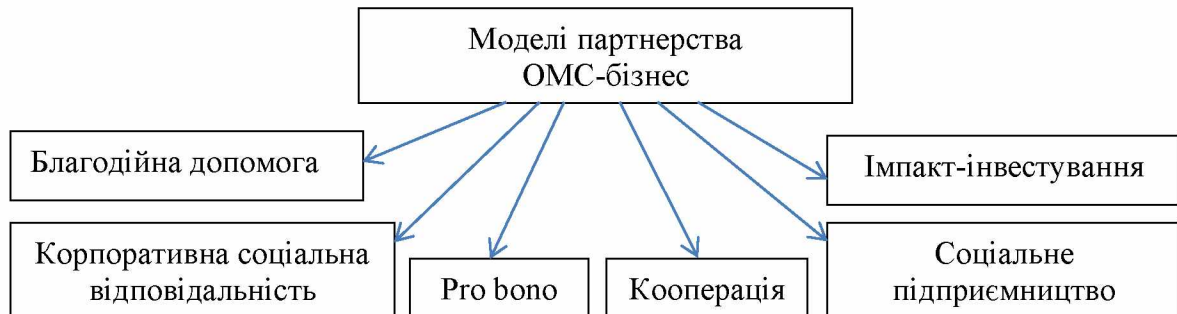


Рис. 1.2. Моделі партнерства органів місцевого самоврядування з приватним сектором

Благодійна допомога – це одна з найпоширеніших моделей участі приватного сектору в розвитку громад в Україні. Вона полягає у наданні бізнесом коштів, матеріальної негрошової допомоги чи послуг, інших ресурсів для громади і є важливим чинником участі бізнесу у вирішенні місцевих проблем. Благодійна допомога надається як безпосередньо тим, хто її потребує, так і завдяки посередництву благодійних організацій, кількість яких постійно зростає. Бізнес обирає найбільш зручний для нього спосіб здійснення благодійної діяльності: фінансові ресурси, товари та майно, час, професійні навички співробітників тощо. Від цього залежить як форма надання благодійної допомоги, так і використання відповідних інструментів благодійності. У разі фінансових пожертв це може бути адресна благодійна

допомога окремим жителям громади (наприклад, на лікування), здійснення власних благодійних програм (наприклад, підтримка сільської спортивної команди), здійснення грантової програми або створення корпоративного фонду [18].

Згідно із загальними правилами, термін *pro bono* (з лат. *pro bono publico*, дослівно – для суспільного добра) розуміється як професійні послуги, що надаються добровільно та безоплатно, для користі громади, особливо для тих осіб, які не мають коштів для оплати цих послуг. Сьогодні українські компанії різного профілю мають багато можливостей для здійснення *pro bono* діяльності, для прикладу:

- 1) компанія, що спеціалізується на управлінні персоналом, проводить аудит HR-системи громадської організації;
- 2) компанія, яка спеціалізується на управлінні фінансами, розробляє систему фінансового та бухгалтерського обліку благодійному фонду;
- 3) будівельна компанія робить ремонт у притулку для дітей;
- 4) PR-агентство складає річний звіт для місцевої екологічної фундації;
- 5) IT-компанія розробляє програмний продукт для здійснення обліку літніх людей, які потребують допомоги, а також планування та надання для них послуг;
- 6) салон краси раз на місяць робить зачіски для дітей з інвалідністю тощо [18].

Одним з найбільш поширених типів соціально відповідального бізнесу є корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) – концепція, відповідно до якої компанії інтегрують соціальні та екологічні питання у свою комерційну діяльність та взаємодію із зацікавленими сторонами на добровільній основі. Згідно Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року [18; 34] виділяють такі основні аспекти соціальної відповідальності бізнесу в Україні:

- дотримання законодавчо визначених зобов'язань перед державою і суспільством (сплата податків, охорона здоров'я і безпека праці, дотримання

прав працівників, прав споживачів, екологічних норм) та галузевих стандартів;

– мінімізація або усунення негативного впливу бізнесу на суспільство та управління ризиками (наприклад, порушення прав людини або забруднення навколишнього середовища);

– посилення позитивного впливу бізнесу на суспільство і створення цінностей шляхом інновацій, інвестицій та партнерства, які спрямовані на соціальний та екологічний добробут (наприклад, створення робочих місць, соціальний та економічний розвиток, розв'язання конфліктів) [18]..

Соціальне підприємництво (СП) – це триєдиний бізнес, що поєднує комерційні, соціальні та екологічні цілі. Соціальні підприємці розв'язують соціальні та / або екологічні проблеми у громадах, у їхньому фокусі – досягнення економічного та соціального ефекту за рахунок отриманих прибутків від бізнес-діяльності. Законодавство України не дає визначення соціального підприємства і не містить жодних конкретних нормативних актів, що регулюють діяльність таких підприємств. Хоча діяльність підприємств громадських організацій осіб з інвалідністю (які можна віднести до соціальних) регулюється додатково [18].

Імпакт-інвестування – це інвестиції в компанії, організації та фонди з наміром створити вимірюваний соціальний та/або екологічний вплив разом із фінансовою віддачею. Імпакт-інвестування описується (і відрізняється від інших видів інвестицій) трьома основними принципами: очікування фінансової прибутковості; намір вирішувати соціальні чи екологічні виклики; зобов'язання щодо вимірювання та звітування щодо передбачуваного соціального впливу та впливу на навколишнє середовище. В Україні об'єкти імпакт-інвестування, які відповідають зазначеним вище принципам – це «Промприлад. Реновація» (м. Івано-Франківськ), Urban Space 500 (м. Київ), компанія «Вулична їжа» (м. Київ), Urban Space 100 (м. Івано-Франківськ), 4City (Одеса), FESTrepublic (м. Львів) та ін. [14; 38; 41].

Кооперація – це форма організації економічної діяльності людей і організацій для спільного досягнення загальних цілей або задоволення потреб.

Всі кооперативні принципи безпосередньо чи опосередковано впливають на розвиток місцевих громад. Особливо важливим є принцип турботи про громаду, який тлумачиться як діяльність задля сталого розвитку своєї громади, проводячи політику, схвалену членами кооперативу. За даними Державної служби статистики України [16], на 1 грудня 2021 року в Україні налічується понад 29 тис. кооперативів (Рис. 1.3).

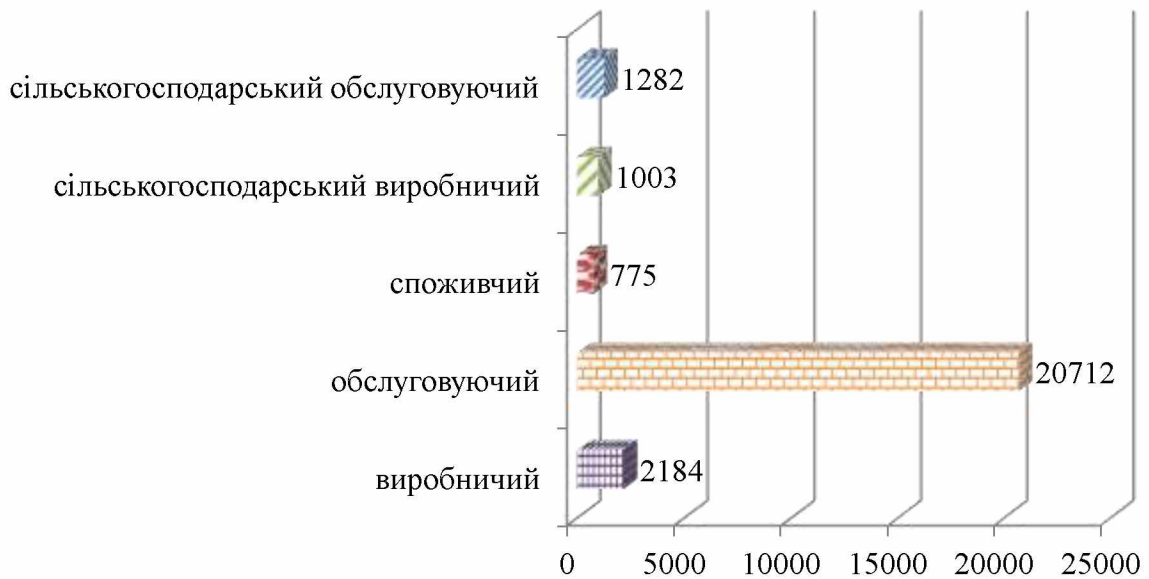


Рис. 1.3. Кооперативи в Україні [16]

Загальна кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання станом на 01 грудня 2021 наведена в додатку А. Найпоширенішими в Україні є сільськогосподарські кооперативи, які поділяються на такі [18]: обслуговуючі (надають різні послуги своїм членам, здебільшого індивідуальним сільським господарствам); виробничі (земля, техніка, поголів'я об'єднуються у спільне господарство); збутові (реалізація продукції); закупівельні (спільні закупівлі); кредитні (залучення фінансових ресурсів та кредитування діяльності); багатoproфільні (поєднують кілька функцій).

Отже, зацікавленість органів місцевого самоврядування в партнерстві з бізнес-структурами полягає в залученні позабюджетних джерел для реалізації цільових програм, які дозволяють реалізувати розвиткові проєкти; у випуску

підприємствами затребуваної і якісної продукції; в створенні нових робочих місць; у поповненні компаніями бюджету за рахунок податків; у залученні бізнесу до вирішення соціальних проблем та ін. Підприємці зацікавлені у співпраці через можливість отримання адміністративного і політичного сприяння органів публічної влади в реалізації інфраструктурних проєктів; поділі ризиків; отриманні гарантованого доходу; доступі до інвестиційних ресурсів та ін. при цьому обидві сторони використовують найбільш прийнятну модель співпраці.

1.3. Зарубіжний досвід взаємодії органів публічної влади та бізнесу

Найбільш поширеною формою взаємодії є приватно-державне партнерство. Найчастіше проєкти реалізуються у галузях суспільної сфери (транспортна, комунальна, соціальна інфраструктури, об'єкти культури, пам'ятки історії та архітектури тощо) та публічної сфери (ремонт та реконструкція та утримання об'єктів загального користування, прибирання територій, освіта, охорона здоров'я). Водночас спектр інструментів взаємодії не обмежується рамками приватно-державного партнерства. На наш погляд, взаємодія органів муніципальної влади з бізнесом є ширшим поняттям і включає три основні блоки. Розглянемо їх докладніше.

1. Інформаційна взаємодія. У Китаї організують підприємницькі курси та безкоштовно надають програми перекваліфікації підприємців. Зацікавленим особам надається інформація, корисна для розвитку бізнесу та підвищення конкурентоспроможності продукції, пропагуються досягнення науки у сфері створення нових технологій та матеріалів, надаються адреси їх отримання.

У міжнародній практиці поширене консультування з окремих питань ведення підприємницької діяльності. Так, у Німеччині саморегульованими економічними організаціями (торгово-промисловими палатами та

професійними спілками) ведуться тематичні консультації із загальних питань експортних операцій, у країнах Європи проводяться соціальні юридичні консультації для підприємців, в університетах США – ділові консультації та ін. Прикладом успішної інформаційної взаємодії муніципалітету та підприємств у напрямі формування інформаційної відкритості у діяльності адміністрації є досвід м. Пірна (Німеччина), де було організовано Бюро санації. Його завдання – залучення всіх зацікавлених сторін збереження історичного вигляду міста. Бюро є «магазин», розташований у будівлі, що представляє історичну цінність. У його вітринах виставлено інформацію про існуючий досвід реконструкції історичних будівель, тут зацікавлені особи можуть отримати інформацію та консультації щодо санації, допомогу у здійсненні ділових контактів, організувати дискусії та зустрічі [25].

Широкого поширення у всьому світі набула концепція «електронного уряду», тобто використання сучасних інформаційних та комунікаційних засобів для взаємодії уряду з громадянами, діловими партнерами та різних урядових підрозділів між собою. Одним з найбільш економічно ефективних способів застосування нових технологій є проведення бюджетних закупівель через Інтернет.

2. Концесії та близькі до концесійної моделі. У світовій практиці під концесією розуміється форма залучення інвестицій приватного сектора, коли приватним компаніям передаються права володіння та користування об'єктами на період експлуатації. У деяких країнах (Киргизії, Румунії) під концесією розуміють особливу форму залучення прямих іноземних інвестицій [10].

Однією з найбільш популярних сфер економіки для концесійних моделей є транспортна. Найбільшим концесійним проектом у цій сфері є будівництво тунелю через протоку Ла-Манш. Фінансування проекту здійснювалося повністю за рахунок приватних інвесторів із Англії та Франції. Вдалі приклади концесій автошляхів є США, Японії, більшості європейських країн (крім Німеччини, деяких країн колишнього СРСР та ін.), Індонезії,

Південної Африці та інших. У 1990-х рр. стало розвиватися будівництво платних автошляхів у країнах Латинської Америки, Китаї, Індії. Концесії на дорожні об'єкти є в Канаді (міст Конфедерації), Португалії (міст Васко да Гама), Італії (тунель Фреджус), Туреччини (міст через протоку Босфор), Норвегії (поромна переправа Реннфаст), Великобританії (центр Лондона) та ін. [25].

Крім транспортної інфраструктури, концесійні форми відносин активно реалізують у житлово-комунальному господарстві багатьох країн (Франції, Німеччини, Чехії, Угорщини, Польщі, Філіппін, Чилі та ін.) [25]. Одним із вдалих прикладів реалізації концесії на об'єктах водопостачання та каналізації є досвід м. Буенос-Айрес (Аргентина). Її реалізація дозволила залучити значний обсяг інвестицій у систему водопостачання, було побудовано нові лінії та підключено нових споживачів. Зрештою, це призвело до покращення роботи системи водопостачання та каналізації, зниження втрат води, зменшення тарифів та розширення мережі водопостачання та каналізації.

Здійснюються концесії об'єктів ЖКГ та у менших за чисельністю містах. Так, у м. Монтерія (Колумбія) із чисельністю населення близько 300 тис. чол. водопостачання та каналізація передані в концесійне управління іспанському консорціуму FCC, завдяки чому тарифи суттєво було знижено (приблизно на 26 %) [26].

Таким чином, в рамках реалізації концесійних моделей можна говорити про наступні базові моделі співпраці муніципалітетів і підприємств:

- модель оператора, що передбачає приватне фінансування та управління за наявності приватно-муніципальної власності, характеризується чітким визначенням відповідальності підприємства і контролем з боку муніципалітету. Реалізується найчастіше у сфері переробки відходів;

- модель кооперації – спільне приватно-муніципальне фінансування за наявності приватно-муніципальної власності. Реалізується у галузях, де послуги недостатньо точно визначені та не можуть бути об'єктом амортизації;

- модель концесії, що передбачає приватно-муніципальне фінансування

за наявності муніципальної власності; Здійснюється у тих випадках, коли передача прав власності на об'єкт не може бути здійснена з політичних чи правових міркувань – у дорожньому господарстві, водопостачанні та ін.;

– договірна модель – приватне фінансування за наявності приватно-муніципальної власності. Використовується в електроенергетиці і орієнтована, насамперед, зниження витрат;

– модель лізингу, що застосовується за наявності приватної власності та спільному приватно-муніципальному фінансуванні й управлінні найчастіше для будівництва громадських будівель.

3. Підтримка підприємництва. У більшості західних країн пріоритет надається не державній підтримці підприємств, а розширенню їхньої самостійності. Реалізовані заходи спрямовані забезпечення рівних умов господарювання, як малих, так великих підприємств. Механізми підтримки підприємництва у країнах можна розділити на 2 групи – прямі і непрямі. Прикладом прямої допомоги підприємствам у Німеччині є надання бюджетних надбавок та субсидій на безстроковій та безоплатній основі, пільгові кредити. Пільгове кредитування передбачає низьку процентну ставку, тривалий період кредитування (до 10 років зі звільненням від виплат на перші два роки), можливість повернення кредиту у будь-який час, пайове фінансування. Схема пільгового кредитування малого бізнесу застосовується у Румунії. Субсидії з бюджету можуть покривати до 40% вартості бізнес-проекту для мікрофірм та нових компаній, і до 25% – для діючих.

Нестача власних коштів підприємств для здійснення запозичень компенсують програми гарантування кредитів. У Німеччині новостворені підприємства можуть фінансувати без гарантій до 40% необхідних інвестицій [17]. Для малих підприємств у Великій Британії також організована Урядова програма гарантування кредитів, яка поширюється на більшу частину (70 – 80 %) кредитів, наданих банками малому бізнесу. Щорічно у бюджеті виділяється близько 50 млн фунтів стерлінгів на покриття гарантій банкам.

У Румунії гарантування кредитів здійснюється через спеціально

створений Національний фонд, єдиним акціонером якого є держава [9].

Залучення суб'єктів господарювання до постачання товарів та послуг для муніципальних потреб є не лише одним із способів оптимізації бюджетних коштів, а й сприяє розширенню ринку збуту підприємств. Як свідчить світова практика, громадське розміщення замовлень є найефективнішим методом закупівель. Способом непрямої підтримки інноваційних проектів підприємництва є податкове стимулювання у сфері НДДКР (Табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Країни, у яких встановлено податкові пільги у сфері НДДКР для корпорацій [17]

Вид пільг	Об'ємні	Приростні	Змішані
Податкові кредити, що знижують обчислений податок на прибуток	Канада, Італія, Республіка Корея, Нідерланди	Франція, Японія, Мексика, США	Португалія, Іспанія
Податкові списання, що зменшують базу для обчислення податку на прибуток	Данія, Великобританія	Норвегія, Бельгія	Австралія, Австрія, Угорщина

Таким чином, розвитку взаємодії органів влади та бізнесу сприятиме цілеспрямована робота з пошуку або формування основних точок їх дотику, виявлення та усунення перешкод на шляху діалогу. Найважливішою необхідністю розвитку партнерства на рівні муніципалітету є аналіз існуючого господарського клімату, умов формування нових відносин між органами влади та суб'єктами господарювання.

Висновки до розділу 1

Розвиток підприємництва та створення сприятливого підприємницького середовища відіграють надзвичайно важливу роль для стимулювання економічної активності та досягнення місцевого економічного розвитку. Від вирішення цього питання залежить досягнення соціальної стабільності, збільшення кількості робочих місць, зростання доходів та добробуту

населення України в цілому. Тобто, йдеться про нагальну потребу забезпечення підтримки розвитку бізнес-структур на місцевому, регіональному та загальнонаціональному рівні органами публічної влади та налагодження довготривалого співробітництва між ними.

Найбільш поширеною моделлю партнерства з приватним сектором в громадах, де діють великі підприємства є реалізація програм корпоративної соціальної відповідальності. Надання благодійної допомоги та послуг *pro bono* великі підприємства також вносять до програм корпоративної соціальної відповідальності. Малий та середній бізнес залучений до розвитку приймаючих громад шляхом надання благодійної допомоги за зверненнями тих, хто цього потребує чи органів місцевого самоврядування. Іноді малий бізнес за власною ініціативою та власним коштом вирішує соціальні та інші важливі проблеми в громадах.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СПІВПРАЦІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З БІЗНЕС-СТРУКТУРАМИ

2.1. Партнерство ДТЕК Нафтогаз з територіальними громадами

ДТЕК Нафтогаз – найбільша в Україні приватна газовидобувна компанія. До складу ДТЕК Нафтогаз входять підприємства «Нафтогазвидобування» і «Нафтогазрозробка», які ведуть розвідку та видобування вуглеводнів у Полтавській і Харківській областях. Головна мета соціального партнерства – підвищення якості життя людей на територіях діяльності компанії завдяки розвитку громад. Реформи й інвестиції енергетичної компанії впливають на якість життя більшості людей. Особливо в регіонах, де розташовано підприємства, на яких працюють тисячі людей.

Компанія системно розвиває партнерські відносини з громадами, щоб разом досягти спільної мети – сталого розвитку районів, міст, селищ і сіл. Для комплексного вирішення найгостріших проблем у ДТЕК разом з органами місцевої влади, бізнесом, експертами з розвитку територій і представниками громадськості розробили стратегії соціально-економічного розвитку територій. Для територій створили дорожні карти, які допомагають громадам залучати кошти на реалізацію проєктів – як від бізнесу і державних фондів, так і від міжнародних донорських організацій. Компанія з 2012 року створює Агентства місцевого розвитку. Вони забезпечують умови для запуску механізмів саморозвитку міст і підвищують можливості розвитку малого й середнього бізнесу, який відкриває нові робочі місця. Уже діє 11 агентств, які охоплюють усі території діяльності підприємств компанії. За програмою соціального партнерства «ДТЕК Енерго» підтримує проєкти, які підвищують комфорт мешканців у містах діяльності своїх підприємств. З 2010 року компанія «ДТЕК Енерго» інвестувала в соціально-економічний розвиток

територій своєї діяльності понад 800 млн грн. [11].

Важливий принцип роботи ДТЕК Нафтогаз – бути надійним партнером місцевих громад. Щороку ДТЕК Нафтогаз реалізує Стратегії соціального партнерства з Шишацьким, Миргородським та Полтавським районами Полтавської області. Стратегії розробляються із залученням громадськості, представників районних та сільських органів влади та незалежних експертів. За 2014-2020 рр. ДТЕК Нафтогаз спрямував більше 61 млн грн у проекти з охорони здоров'я, освіти, інфраструктури та енергоефективності, які допомогли суттєво покращити рівень життя людей. 5% ренти за користування надрами перераховується у місцеві бюджети. За 2018-2020 рр. ДТЕК Нафтогаз сплатив 212,3 млн грн до бюджетів усіх рівнів Полтавської області, що стало суттєвим внеском у розвиток цих громад [11]. Програми соціального партнерства розвиваються в п'яти ключових напрямках (Рис. 2.1).

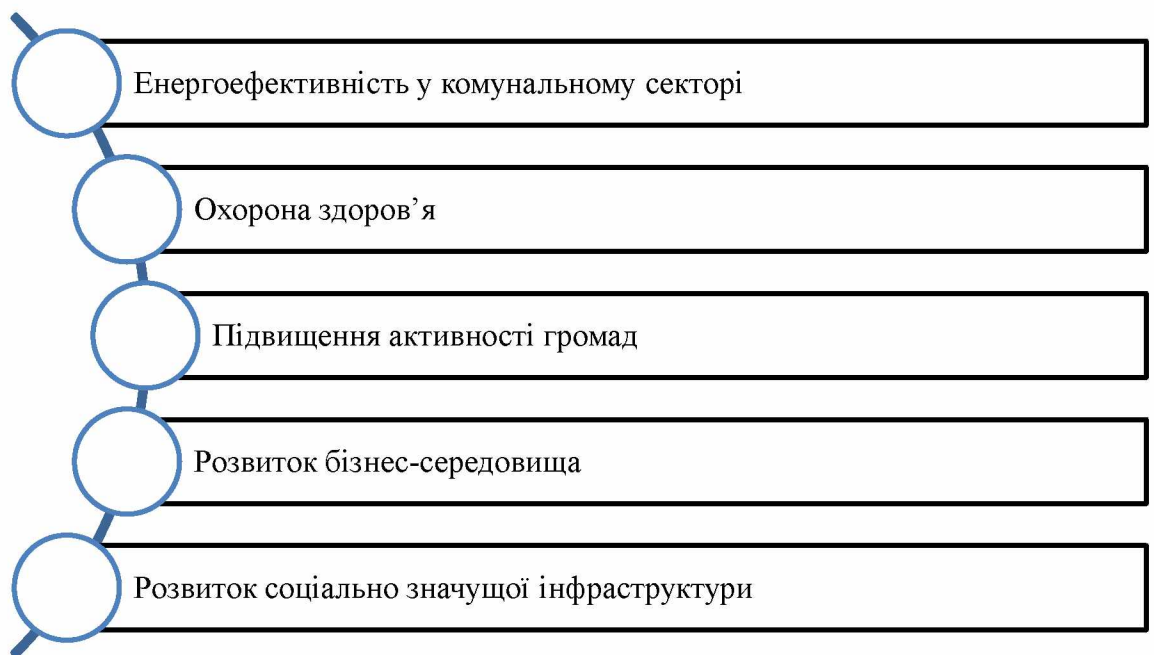


Рис. 2.1. Ключові напрямки Програми соціального партнерства компанії ДТЕК [11]

Упродовж 2016 року за підтримки компанії відремонтували 15 інженерних мереж (тепло-, водо-, газопроводи), упорядкували 15 парків і зон відпочинку, створили 32 дитячі й спортивні майданчики. Допомогли

відремонтувати й закупили обладнання для шести медустанів і реабілітаційних центрів, 131 освітньої установи та шести спортивних закладів. 2017 року організували перший великий футбольний турнір «Давай, грай!» у Кураховому, провели «Форум співпраці й партнерства» у Львові. «Енергоефективні школи» визнано найкращим соціальним проєктом в Україні, у проєкті «Громада своїми руками» взяли участь жителі 42 територій діяльності компанії. Зеленодольськ і Добропілля першими в Україні приєдналися до Глобального договору ООН. На шести територіях розробили карти сталого розвитку громад [11].

Енергоефективність у комунальному секторі. У Першотравенську встановили енергоефективне обладнання в котельні «Південна», яка опалює 70 % житлового фонду й соціальні об'єкти. На територіях діяльності підприємств модернізували вуличне освітлення. У Кам'янка-Бузькому районі Львівської області реконструювали котельні й системи опалення в Центрі творчості дітей та юнацтва, у музичній школі й територіальному центрі. У 24 ОСББ Добропілля просканували будівлі й розробили заходи для зниження енерговитрат, розрахували необхідні інвестиції та очікуваний ефект економії. Для чотирьох ОСББ провели енергетичну сертифікацію будівель [11].

Охорона здоров'я. Вінницькому обласному онкодиспансеру купили мобільну ультразвукову систему для діагностики нетранспортабельних пацієнтів. Вінницькій обласній дитячій клінічній лікарні придбали пересувний рентген-апарат. Подільському регіональному центру онкології купили автоматичний коагулометр. У Кам'янка-Бузькому районі капітально відремонтували Центр медичної допомоги, придбали автоматичний біохімічний аналізатор і комплект реагентів.

Розвиток соціально значущої інфраструктури. У Добропіллі завершили облаштування футбольного поля, у Новодонецькому капітально відремонтували басейн у Палаці спорту. У Бурштині будівлю старої аптеки реконструювали в Центр надання адміністративних послуг. У Добротворі капітально відремонтували приміщення дитячого садка «Струмочок».

Побудували новий сучасний елінг для ДЮСШ «Добровір», реконструювали артоб'єкт – альтанку подібну до кованого корабля на березі Західного Бугу. У Добропіллі відремонтували покрівлю Будинку культури [11].

Підвищення активності громад. Провели соціально-культурні фестивалі в різних містах: «CITYFest: відкритий простір», «Сяйво. Коло серця», «EnergyFEST: нове покоління». У Тернівці провели «Терноцвіт» – головну увагу було приділено танцям і мистецтву. У Першотравенську на фестивалі «Енергія міста» популяризували здоровий спосіб життя. Фестиваль «Павлоградський оберіг» інтегрували в загальноміську програму святкування Дня міста, де представили сімейні традиції й цінності. У Ладижині провели Міжнародний фестиваль дерев'яних скульптур «Ладижинський гай» за участю майстрів-скульпторів з України, Литви й Білорусі. Їхніми роботами прикрасили місцевий дендропарк. У Доброворі в дитячо-юнацькій спартакіаді «Єдина країна» взяли участь діти з 24 міст-енергетиків України й Польщі. У Зеленодольську провели традиційний фестиваль «ENERGYFEST: нове покоління». У Галицькому районі реалізували два еко-проекти: проклали веломаршрут та обладнали пункт спостережень за рідкісними птахами [11].

Розвиток бізнес-середовища. Для розвитку економічно самодостатніх громад компанія підтримує малий і середній бізнес, щоб стимулювати створення нових робочих місць та залучати інвесторів у регіони. Затвердили перелік преференцій (переваг) для місцевих підрядників під час закупівлі продукції й послуг, щоб створити конкурентні можливості для малого та середнього бізнесу. 2018 року преференції впровадили на 10 пілотних територіях Донецької, Івано-Франківської та Львівської областей. Преференції надають за умови, що місцевий підрядник забезпечує робочі місця місцевим жителям і є платником податків до місцевого бюджету.

Рентні надходження до бюджетів допомагають громадам реалізовувати масштабні проекти та вдосконалювати соціальну інфраструктуру. За роки співпраці з ДТЕК Нафтогаз Великосорочинська та Мачухівська ТГ стали більш успішними. У 2020 р. до бюджету Полтавської області надійшло понад

17 млн грн від ДТЕК Нафтогаз. Податки від газовидобувників допомагають реалізовувати масштабні проекти та розвивати соціальну інфраструктуру сіл. Шишацький районний бюджет торік отримав майже 8 млн грн, Миргородський – 4,9 млн грн, Мачухівська ТГ – 6,4 млн грн, 4 млн грн – Ковалівська сільрада та 2,4 млн грн – Савинцівська сільрада [2].

Одним з інструментів співпраці компанії з громадами є соціальний проєкт «Громада своїми руками». Метою конкурсу є активізація місцевих жителів для поліпшення соціальної інфраструктури. У кожного є можливість подати заявку на реалізацію проєкту для благоустрою громади, після чого конкурсна комісія визначить проєкти-переможці, яким буде надано фінансування. Сума одного гранту може досягати 80 тис. грн. Ініціатива дає стимул до розвитку міст і регіонів, де працюють підприємства групи ДТЕК. Так, за 8 років конкурс має такі досягнення: понад 200 населених пунктів – учасниць конкурсу; 30 млн. грн. – залучено спів фінансування громадами; більше 1500 реалізованих проєктів, спрямованих на розвиток громад [2]. Важливою є підтримка громад у період військових дій. ДТЕК Нафтогаз передали паливно-мастильні матеріали на потреби громад Полтавської області – стабілізований газовий конденсат зі свердловин, який для своїх потреб може використовувати комунальний транспорт. ДТЕК розгорнув програму гуманітарної допомоги, допомагаючи продуктами харчування, медикаментами, паливом та заходами евакуації населення. Передали 1400 л стабілізованого газового конденсату для потреб територіальної оборони та громад Полтавщини. Загалом підприємства надали вже 2200 л ПММ. Працівники компанії долучаються до волонтерства та допомагають громадам усіма доступними способами. Група ДТЕК почала безкоштовно постачати електроенергію медичним установам, військовим та силовим структурам, а також виробникам хліба у Києві, Донецькій та Дніпропетровській областях.

2.2. Характеристика співпраці ПРАТ «МХП» з громадами

ПРАТ «МХП» – приватне акціонерне товариство, яке спеціалізується на виробництві курятини і вирощуванні зернових, а також іншої аграрної діяльності (виробництво м'ясо-ковбасних виробів і м'ясних виробів, готових до вживання). Компанія входить до «Топ 100 латифундистів України». Землі холдингу розташовані в Сумській, Київській, Вінницькій, Тернопільській, Хмельницькій, Івано-Франківській, Дніпропетровській областях [28].

МХП – найбільший виробник (64% ринку) і експортер (86% обсягу експорту) курятини в Україні. Найбільший виробник м'яса (41% ринку України), комбікорму (25% ринку) України. МХП об'єднує виробничі потужності всього технологічного ланцюга м'ясного виробництва – від вирощування та виробництва кормів, інкубаційних яєць, вирощування великої рогатої худоби та домашньої птиці до переробки і реалізації готової продукції. Продукція МХП представлена в Україні і світі такими торговими марками: «Наша Ряба», «Башинський», «Легко!», «Наша Ряба апетитна», Qualiko, Ukrainian Chicken та інші [28].

МХП вже багато років тісно співпрацює з місцевими громадами. В рамках власної політики соціальної корпоративної відповідальності холдинг постійно допомагає реалізовувати важливі для регіонів проекти – соціальні, інфраструктурні, освітні. В 2019 році компанія виділила на них понад 200 млн грн. У 2020 році агрохолдинг МХП та БФ «МХП – Громаді» спрямували на проекти корпоративної соціальної відповідальності понад 200 млн грн. Загалом вдалося реалізувати близько 500 соціальних проектів по всій Україні [27].

Холдинг має багато проектів, які передбачають розвиток партнерства: «Ми починаємо взаємодію з громадою та конкретними людьми, потім об'єднуємося з іншими компаніями, донорськими фондами, благодійними громадськими організаціями – все це дозволяє втілювати проекти набагато ефективніше» [28].

Найбільшого єднання та партнерства бізнесу, влади та громадськості вдалося досягнути під час подолання пандемії COVID-19, коли саме дії агрохолдингу МХП стали прикладом для інших підприємств Вінниччини. Завдяки соціальній відповідальності МХП, наданим 15 млн грн на боротьбу з коронавірусом, а також прозорому оподаткуванню підприємств холдингу, які наповнюють обласний та місцеві бюджети громад, область долає епідемію значно впевненіше.

Агрохолдинг укладає тристоронні Меморандуми про співпрацю та партнерство, підписантами яких виступають, власне представник МХП, голова територіальної громади та керівник громадської / благодійної організації. Метою Меморандумів є співпраця у сфері сприяння регіональному розвитку громад на території присутності МХП, а також залучення інших громадських організацій, донорів та бізнес-партнерів для можливості реалізувати спільні проекти та програми, громадські ініціативи та акції, спрямовані на реалізацію пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку громад (Рис. 2.2):

- розвиток людського соціального капіталу – підтримка людей похилого віку, покращення освіти, підтримка та розвиток молоді, розвиток спорту та культури;

- розвиток спроможності громад – проведення конкурсів мікрогрантів для розвитку громадського суспільства, розвиток інфраструктури, розвиток малого та мікропідприємництва на селі, діджиталізація громад;

- громадське здоров'я – надання допомоги медичним закладам, оздоровлення населення, виїзна медицина (профілактика), формування здорового способу життя у сільського населення, збереження ментального здоров'я;

- екологія і енергоефективність – збереження природних ресурсів, поводження з твердими, побутовими відходами, екологічна грамотність населення.

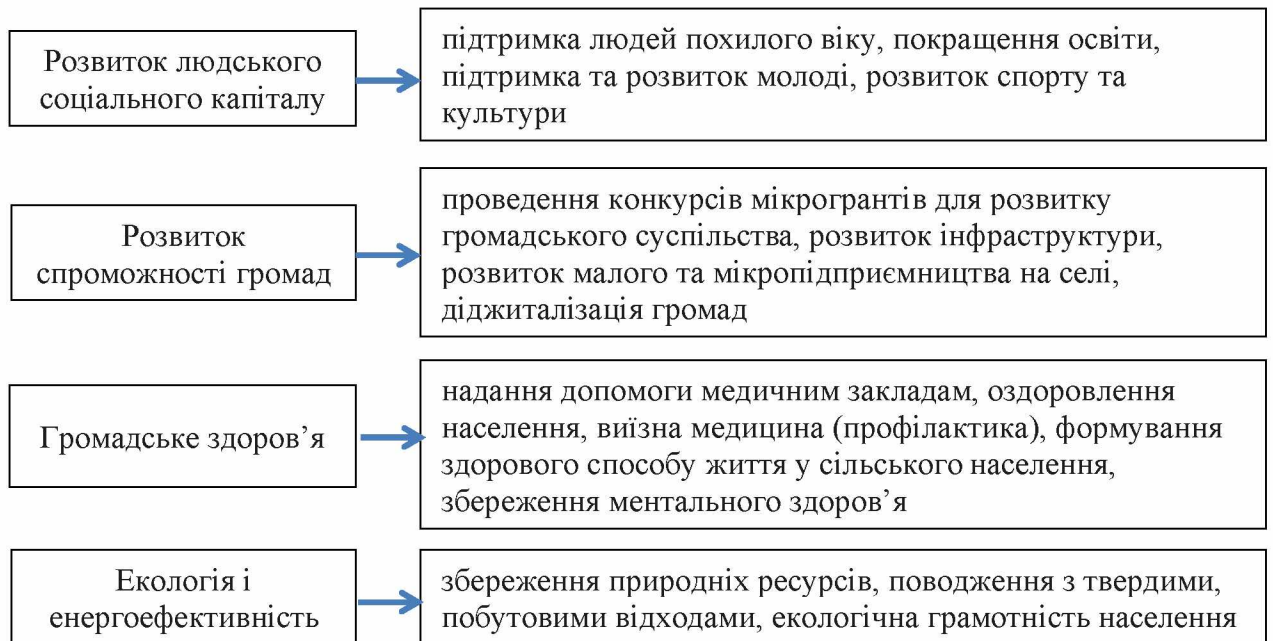


Рис. 2.2. Пріоритетні напрямки соціальних ініціатив МХП [28]

Меморандуми про співпрацю та партнерство одразу з п'ятьма об'єднаними громадами підписали протягом 26 травня 2021 р. представники Благодійного фонду «МХП – Громаді» у Київській та Черкаській областях. Спільними зусиллями місцеві влади, фонд та підприємства групи МХП беруться розвивати Миронівську громаду, що на Київщині, а також Селшанської, Стеблівської, Вільшанської та Корсунь-Шевченківської громад. Ці події маю позитивно вплинути на життя більш як 65 тисяч осіб, які проживають у цих громадах [27]. Відразу після підписання меморандуму наміри розвивати Миронівську громаду закріпили презентацією двох важливих проєктів: «Час діяти, Миронівщино!» (конкурс мікрогрантів на розвиток громад Миронівщини) та «Спільнофонд» (передбачає створення унікальної платформи для взаємодії, вирішення нагальних чи розвиткових проблем громади), які започаткував Благодійний фонд «МХП – Громаді» на Миронівщині [27]. Загалом, Благодійний фонд «МХП - Громаді» має намір підписати меморандуми про співпрацю із 100 громадами, на територіях яких працюють підприємства групи МХП. Ці громади об'єднують понад 600 населених пунктів у 14 областях України, в яких проживає більш як чверть

мільйона громадян.

У червні 2021 р. між Миронівською птахофабрикою та Смілянським коледжем було підписано угоду про дуальну освіту, а вже з середини серпня виробничу практику на підприємстві проходять 15 студентів, які здобувають фах за напрямом автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології. У свою чергу, на Миронівській птахофабриці відмічають перевагу для себе, адже в майбутньому студенти, які беруть участь у дуальному навчанні, зможуть поповнити ряди співробітників підприємства. Ініціатива компанії щодо впровадження дуальної освіти – це перші кроки для досягнення великої мети, коли випускник повинен бути конкурентноздатним та відповідати вимогам сучасного роботодавця.

Агрохолдинг проводить конкурс мікрогрантів для розвитку малого та мікробізнесу «Село. Кроки до розвитку», що проходить у межах проекту «Розвиток села та протидія пандемії COVID-19 через сприяння росту малого та мікропідприємництва». Ініціатива реалізується у межах спільного проекту БФ «МХП – Громаді», уряду Швеції та ПРООН в Україні «Посилене партнерство для сталого розвитку». Крім цього, був оголошений сталий для фонду конкурс мікрогрантових проєктів «Час діяти, Україно!».

Серед основних завдань корпоративної соціальної діяльності компанії на 2021-2023 роки – розбудова партнерства з іншими донорами та збільшення фінансування проєктів МХП, корпоративне волонтерство. «МХП планує ще більш предметно вивчати та вирішувати наявні проблеми місцевих жителів на територіях, де розміщені потужності холдингу, але за умови їх активності та бажання до власного розвитку. Разом ми зможемо створити у цих місцях максимально сприятливу для життя екосистему» [28].

Також МХП реалізує агро-інноваційні проєкти в громадах, а саме:

– геоінформаційна система – має на меті: збереження земельного банку, оптимізація витрат на агровиробництво, проведення аудиту земельного банку та затвердження єдиних стандартів для всіх підприємств МХП. У 2017 року проєкт був реалізований на 8-ми підприємствах компанії;

– проєкт «Контроль витрат палива». З початку 2017 року в МХП стартував проєкт «Комплексна автоматизація процесів контролю обліку палива», що включає в себе повний цикл автоматизації стаціонарних АЗС, рухливих паливозаправників, GPS-моніторингу техніки, оснащення транспортних засобів датчиками витрати палива, впровадження карток ідентифікації, спрощення документообігу та оптимізацію процесів ведення обліку. «Автоматизація АЗС» один з етапів проєкту, поки впроваджується на пілотних підприємствах МХП;

– проєкт «Агропортал» – це web-платформа і мобільний додаток для загального обміну інформацією між структурними підрозділами МХП і зовнішніми постачальниками сировини.

У 2017 р МХП, Radar Tech і Agrohubs оголосили про офіційний запуск програми пошуку і розвитку стартапів – МНР Accelerator. Проєкт фокусується на технологічних рішеннях, які можуть застосовуватися в роботі агрохолдингу. Програма МНР Accelerator націлена на пошук, розвиток і інтеграцію стартапів в сфері агробізнесу. Серед можливостей для стартапів: доступ до ресурсів і виробничій базі агрохолдингу, менторська підтримка від ключових експертів МХП, 250+ годин теорії та практики і ін.

Із початком військового конфлікту в режимі 24/7 компанія працює на підтримку харчової безпеки України. В МХП організований спеціальний штаб для допомоги продуктами харчування тим, хто перебуває зараз у найбільшій небезпеці. Водії везуть продукцію в найгарячіші точки. Наші працівники змінюють свої «мирні» професії й стають вантажниками, експедиторами, фасувальниками, опрацьовують заявки, координують допомогу на місцях. 4 тис тонн безкоштовної продукції (на загальну суму більше 200 млн грн) вже отримали від МХП та Благодійного фонду «МХП - Громаді» ті, хто її потребує найбільше – військові, поліція, територіальна оборона в гарячих точках країни, медичні заклади, пологові й дитячі будинки, центри для літніх людей, населення, що перебуває у критичній ситуації, а також громадяни, які тимчасово полишили свої домівки [27; 28].

Необхідно відмітити важливість спільних заходів, проєктів та співпраці між ОТГ, бізнесом та владою. Необхідна ініціативність голів ОТГ щодо втілення змін на місцях, адже нині саме вони є першими особами у владному просторі. У виграші будуть громади з подібними до МХП інвесторами, адже вони сприяють розвитку та поліпшенню умов життя населення.

2.3. Практика побудови соціально відповідального бізнесу ТОВ «НІБУЛОН»

ТОВ «НІБУЛОН» – це провідний український інвестор, сільгосптоваровиробник і експортер, один із найбільших платників податків у аграрному секторі та приклад. Завдячуючи діяльності компанії, створеній нею унікальній логістичній системі, наша країна відома сьогодні у світі як постачальник високоякісного зерна та успішний взірець розвитку надсучасної внутрішньої логістики. За 30 років діяльності «НІБУЛОН» створив сучасну унікальну зернову логістичну інфраструктуру в Україні, яка складається із перевантажувальних терміналів та комплексів з приймання, зберігання і відвантаження зернових та олійних культур, потужного флоту і виробничих підрозділів по всій Україні. На сьогодні компанія представлена у більшості областях нашої країни [29].

Основними напрямками співпраці компанії з громадами є: медицина, довкілля, освіта, культурно-духовна спадщина, благодійність [39].

Освіта. Уже 14 років наша компанія реалізує «НІБУЛОНівський стандарт» – проєкт, метою якого є забезпечення належних умов для здобуття освіти. З року в рік компанія допомагає підшефним освітнім закладам, оснащуючи комп'ютерні та мультимедійні класи сучасним високоякісним обладнанням, забезпечуючи їх необхідними методичними матеріалами, меблями, спортивним інвентарем, костюмами, формою, ремонтує навчальні кабінети. За кошти компанії проводяться пізнавальні екскурсії для

учнів і вчителів міських шкіл. Компанія щорічно передає 150 підшефним школам по всій Україні спортивний інвентар. Наприклад, для Біленьківської ЗОШ (Запорізька обл.) компанія презентувала футбольне поле з натуральним покриттям та системою поливу, а також сучасний комп'ютерний кабінет. У 2018 році 152 підшефні школи компанії «НІБУЛОН» по всій Україні отримали в подарунок спортивний інвентар на загальну суму близько 240 тис. грн. Для Козацької ЗОШ I-III ступенів, що на Херсонщині, у кабінет інформаційно-комунікаційних технологій було придбано ноутбук, два монітори, шість точок доступу Wi-Fi Tr-Link N, жорсткі диски. У 2019 році Миколаївська ЗОШ № 57 отримала від компанії плазмові телевізори для відкриття кабінету для першого класу та кабінету української мови. Миколаївську ЗОШ № 51 забезпечено меблями для кабінету іноземної мови, а Миколаївську ЗОШ № 24 проектором та телевізором [39].

Від початку пандемії допоміг «НІБУЛОН» й у обладнанні закладів освіти безконтактним обладнанням, безконтактними термометрами, індивідуальними засобами захисту. У 2020 році Великоровинецька ЗОШ I-III ст. (Житомирська область) отримала телевізор, а Доброжанівська ЗОШ I-III ст. (Миколаївська область) поповнилася сучасною комбінованою дошкою та принтерами для початкових класів. Якісні металопластикові вікна, двері та меблі отримали Свистунівська ЗОШ I-III ст. (Луганська область), Доброжанівський ДНЗ, Явкинська ЗОШ I-III ст. (Миколаївська область) [15].

Медицина. Компанія на системній основі багато років поспіль надає допомогу медичним закладам у придбанні сучасного обладнання та меблів, проведенні ремонту. «НІБУЛОН» працює над проблемою забезпечення сучасного медичного обслуговування в селах. Зокрема, компанія допомогла в організації проведення в селах безкоштовних медичних оглядів [39]. Понад 100 млн грн компанія направила на розвиток галузі охорони здоров'я України за 2020 –2021 рр.

Організовано в селах безкоштовні медичні огляди – лікарі приїхали до мешканців Миколаївської, Черкаської, Хмельницької, Вінницької та

Житомирської областей. Пройти обстеження і отримати висококваліфіковану консультацію безпосередньо у своїх селах мали змогу будь-хто з місцевих мешканців: орендодавці компанії, члени їх сімей, працівники та інші місцеві жителі. Загалом, пройшли медичне обстеження та отримали кваліфіковані консультації більше 4,8 тисяч чоловік.

Для діагностики коронавірусу на базі Миколаївського обласного лабораторного центру МОЗ України компанія організувала повноцінний сучасний лабораторний центр, передавши власне обладнання, на якому можна проводити 400 аналізів на добу на наявність/відсутність коронавірусу в людини методом ПЛР. Відновлено опорний медичний заклад Миколаївської області у боротьбі з коронавірусною хворобою – КНП «Миколаївський обласний центр лікування інфекційних хвороб»: оновлено корпуси, зроблено дороги, обладнано пандуси, розчищено та освітлено територію, повністю замінено обладнання для дезінфекції, прання, сушіння, прасування та транспортування брудної білизни після інфекційних хворих, створено розмежування чистих та брудних зон у лікарні, повністю переобладнано харчовий блок. У лютому 2021 року завершено створення сучасного відділення з усіма необхідними умовами для лікування хворих на COVID-19, які мають патології та/або хронічні супутні хвороби, а у палатах відділення задля додаткової безпеки пацієнтів організовано візуальне спостереження за допомогою камер [15].

Значна частина допомоги навчальним та медичним закладам надається компанією «НІБУЛОН» у рамках угод про соціальне партнерство з міськими, селищними і сільськими радами. Щороку компанія укладає близько 80 угод про соціальне партнерство. На передбачені угодами кошти вже відремонтовані та оснащені школи, лікарні та будинки культури, утеплені дитячі садки, відремонтовані дороги, відновлене вуличне освітлення та тепло-, водо-, газопостачання. Метою укладення таких угод є реалізація програм соціально-економічного розвитку, збереження і збагачення традицій історико-культурної спадщини, утримання інфраструктури [39].

Як соціально відповідальне підприємство «НІБУЛОН» щороку інвестує кошти і в ремонт автошляхів. Зокрема в 2018 році компанією було виділено 7 млн грн на ремонт дорожнього покриття в Миколаївській (в самому місті та у Веселинівському, Доманівському районах), Полтавській (Гребінківський, Глобинський, Кременчуцький, Миргородський райони), Черкаській (Золотоніський, Чигиринський райони), Луганській (Старобільський район), Хмельницькій (Кам'янець-Подільський район), Запорізькій областях (Запорізький, Кам'янка-Дніпровський район). Щороку техніка компанії «НІБУЛОН» на безоплатній основі виїжджає на міські вулиці допомагати комунальним службам розчищати дороги та тротуари від снігу для зручності транспорту й містян. Протягом року компанія за власний кошт підтримує в належному стані частину автошляхів міста [39].

У 2020 році «НІБУЛОН» збудував та відкрив черговий високотехнологічний повністю автоматизований річковий перевантажувальний термінал у с. Мар'янське Апостолівського району Дніпропетровської області, що стало справжньою подією для аграрного сектора регіону та всієї України. І ще одна громада отримала небайдужого соціально відповідального інвестора та неабияку підтримку у питаннях розвитку села. Компанія вирішила проблему водопостачання до населеного пункту. У рамках соціальної угоди, укладеної із місцевою громадою, «НІБУЛОН» ініціював розробку проєкту та оперативно реалізував його. У результаті до с. Мар'янське прокладено трубопровід вартістю близько 11 млн гривень [15]. Поза рамками соціальної угоди також реалізовано низку інших важливих для громади соціальних проєктів: замінено частину старого технічного водопроводу; здійснено ремонт під'їзної дороги, облаштовано узбіччя та пішохідну доріжку тротуарною плиткою, укладено плитку біля пам'ятного знаку при в'їзді в село; освітлено центральну вулицю: встановлено 21 сучасну електроопору, світильники та змонтовано лінію електропередач та ін. [15]

У 2021 році «НІБУЛОН» допоміг врятувати від загибелі озеро Боброве,

у Голопристанському районі Херсонської області та є природоохоронною територією у складі національного природного парку «Нижньодніпровський». Команда «НІБУЛОН» прочистила 9 проток та ериків озера, що пов'язують його з річками Конка та Чайка. Дноочисними роботами було охоплено площу 7696 кв. м, вийнято 6863 куб. м донного ґрунту. «НІБУЛОН» брав участь у екологічному відновленні русла р. Ягорлик (Одеська область) на обводнених та важко доступних ділянках загальною довжиною 3180 м. У роботах був задіяний сучасний земснаряд «Watermaster Classic IV» та висококваліфіковані фахівці компанії [15].

З перших днів військової агресії компанія послідовно допомагає українській армії в ремонті техніки, забезпеченні паливно-мастильними матеріалами, продуктами харчування та влаштуванні побутових умов. «НІБУЛОН» долучився до справи допомоги постраждалим від військових дій. Благодійний Фонд соціальної допомоги малозабезпеченим одержав від підприємства партію продуктів харчування. Сьогодні фонд займається формуванням продуктових наборів для вимушених переселенців.

Отже, сьогодні «НІБУЛОН» пліч-о-пліч з українськими громадами будує країну. Щороку компанія витрачає значні матеріальні ресурси на підтримку освіти та творчості, покращення рівня медичного обслуговування та охорону навколишнього середовища, створення гідних умов та оплати праці, досягнення високого рівня життя людей в країні.

Висновки до розділу 2

Програми соціального партнерства ДТЕК Нафтогаз розвиваються в п'яти ключових напрямках: енергоефективність у комунальному секторі, охорона здоров'я, розвиток соціально значущої інфраструктури, підвищення активності громад, розвиток бізнес-середовища. Головна мета соціального партнерства – підвищення якості життя людей на територіях діяльності компанії завдяки розвитку громад.

Політика агрохолдингу МХП орієнтована на активну співпрацю у сфері сприяння регіональному розвитку громад на території присутності МХП, а також залучення інших громадських організацій, донорів та бізнес-партнерів для можливості реалізувати спільні проекти та програми, громадські ініціативи та акції, спрямовані на реалізацію пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку територіальних громад. Основні сфери співпраці компанії з громадами: медицина, довілля, освіта, культурно-духовна спадщина, благодійність.

Стратегія компанії «НІБУЛОН» ґрунтується на небайдужому ставленні до проблем громад, поетапному і цілеспрямованому впровадженні власних ініціатив у добродійній діяльності. Така наполегливість і послідовність має на меті не швидкий результат, а комплексну, докорінну зміну життя українців за різними сферами: освіта, медичне обслуговування, соціальна інфраструктура, збереження навколишнього середовища та інше.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З БІЗНЕСОМ

3.1. Проблеми взаємодії органів публічного управління з бізнесом

Оскільки бізнес є активним актором не лише соціально-економічних, але й політичних процесів в країні, його взаємодія з владою має принципове значення як для проведення реформ у різних сферах суспільного життя, так і для вироблення публічної політики. Органи місцевого самоврядування відіграють фундаментальне значення у залученні інвестицій та розвитку підприємництва як такого, на відповідній території. Частина структурних підрозділів виконавчих комітетів місцевих рад повинна зосереджувати свою діяльність на залучення та обслуговування інвесторів, як вітчизняних так і іноземних. Відділи та підрозділи виконкомів мають здійснювати роботу з підтримки суб'єктів господарювання: опосередковано – через реалізацію власних повноважень, які сприяють веденню господарської діяльності на даній території, покращують умови життя мешканців територіальної громади; безпосередньо – реалізуючи затвердженні відповідною місцевою радою програми щодо розвитку бізнес-середовища на відповідній території, з бюджет ними джерелами фінансування [12].

Однак на сьогодні в Україні говорити про завершення формування дієвої інституційної системи, здатної забезпечувати ефективну взаємодію влади та бізнесу, в основі якої знаходяться чітко встановлені правила та норми їх саморегуляції, поки що зарано. Це пов'язано з комплексом невирішених проблем, основними з яких є наступні [40]:

1. Недосконалість механізмів комунікації влади з бізнесом щодо визначення основних пріоритетів розвитку країни у політичній та соціально-економічній сферах. Зазначений діалог в основному є ситуативним та

активізується виключно як відповідь на внутрішні або зовнішні виклики.

2. Позиціонування влади як головної, домінуючої, а не рівноправної сторони у взаємодіях з бізнесом, яка нав'язує свої «правила гри».

3. Збереження системи диференційованого ставлення органів публічної влади до бізнесу, в основі якої знаходяться механізми прямої (персоніфікованої) взаємодії та надання преференцій окремим бізнес-структурам (перш за все, наближених до політичних сил, представлених у Верховній Раді тощо).

4. Низький рівень соціальної відповідальності бізнесу, його рентоорієнтована поведінка та намагання інтегруватися безпосередньо у владу (в основному це стосується тих великих підприємців, які використовують політичну діяльність для розширення власного бізнесу – так званих олігархів. Як наслідок, рівень довіри до олігархів з боку громадян є вкрай низьким – всього 8%, у той час як дрібним та середнім підприємцям довіряють 63% та 60% громадян відповідно). Інтегруючи своїх представників у владу, бізнес отримує преференції у процесах вироблення політики та задовольняє передусім не суспільні, а корпоративні інтереси, часто взагалі підмінюючи поняття.

5. Високий рівень корупції, передусім у політичній сфері, що призводить до домінування різноманітних неформальних практик, які фактично витісняють на периферію політико-управлінських процесів формальні інститути, діяльність яких пов'язана з міжсекторальними взаємодіями (Рис. 3.1).

Бізнес в Україні стикається з багатьма викликами, що перешкоджають його успішному розвитку. За даними аналітичного звіту «Індекс конкурентоспроможності міст 2019/2020», керівники бізнесу назвали такі 5 головних перешкод, з якими вони стикаються у своїй діяльності.

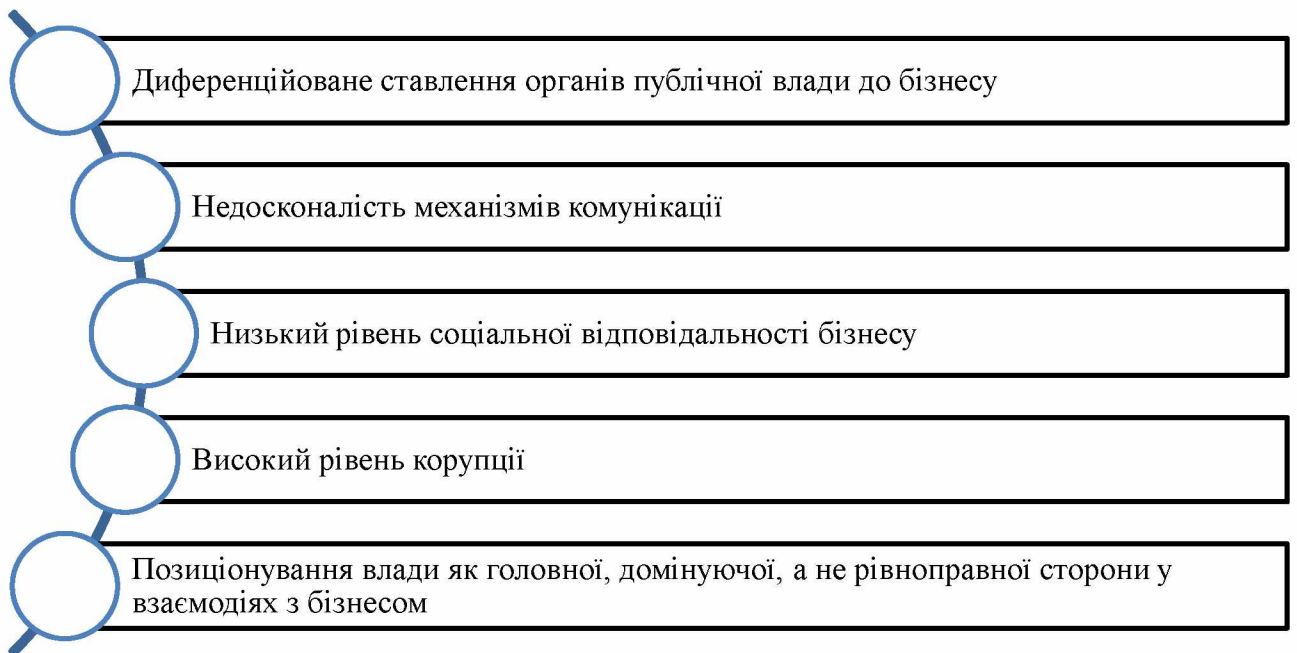


Рис. 3.1. Проблеми взаємодії органів публічного управління з бізнесом

Ці перешкоди входять у ТОП-5 як для мікро- та малого, так і для середнього та великого бізнесу (Рис. 3.2).

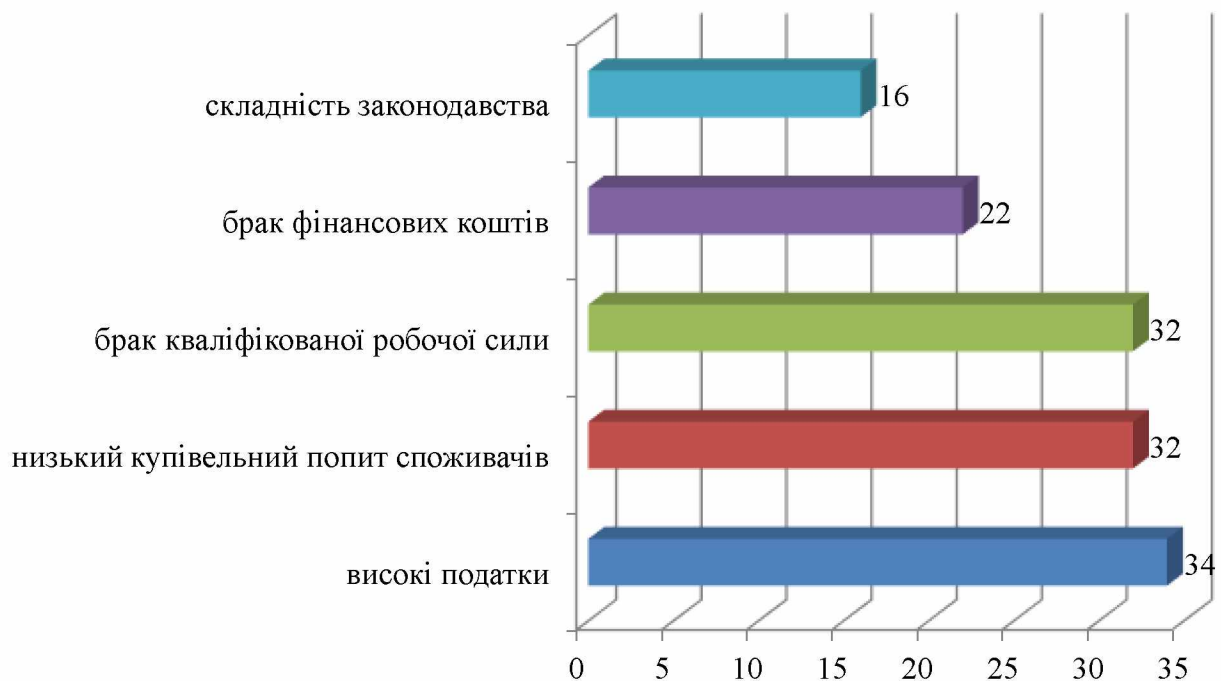


Рис. 3.2. Головні перешкоди, з якими підприємці стикаються у своїй діяльності [1]

Відмінним є лише рівень актуальності цих перешкод залежно від розміру бізнесу. У ТОП-10 проблем бізнесу також входять [20]: корупція місцевої влади, складні процедури отримання дозволів для певних видів господарської діяльності, політичні ризики, збройний конфлікт на Сході України та погана транспортна інфраструктура.

У ході аналізу наукової літератури виявлено низку обмежуючих чинників, які унеможливають ефективну взаємодію місцевих громад з приватним сектором. Насамперед йдеться про недостатнє розуміння як бізнесом, так і місцевою владою спільної цінності економічних і соціальних покращень у громаді, які в кінцевому результаті підвищують конкурентоспроможність і бізнесу, і громади. По-друге, недостатня поінформованість місцевого бізнесу та органів місцевого самоврядування про існуючі в Україні ефективні моделі співпраці між ними. Це в більшості випадків унеможливує використання переваг такої взаємодії для розвитку своїх громад. По-третє, існуюча недовіра чи/та упередженість між представниками місцевої влади та підприємницьких структур часто потребує зовнішньої медіації чи/та лідерства для напрацювання позитивного досвіду реалізації спільних проектів. По-четверте, відсутність або слабкість місцевих інституцій розвитку територій, які могли б надавати сервісну підтримку щодо залучення приватного сектору до місцевого розвитку (виявлення проблем у громаді, генерування ідей щодо їх спільного подолання, залучення додаткових ресурсів, розроблення та втілення проектів, промоція історій успіху тощо). Наостанок, брак людських та фінансових ресурсів як у місцевого бізнесу, так і в громадах потребує узгодженості підходів щодо співпраці з міжнародними донорськими організаціями задля залучення від них технічної допомоги (консалтинг, грантова підтримка, програми обмінів тощо) [18].

Криза довіри у взаємодіях влади та бізнесу виявляється у негативно забарвленому сприйнятті дій один одного. Влада побоюється несумлінного ставлення підприємців до взятих він зобов'язань (затягування термінів, низька якість послуг, перевитрата коштів). Бізнес-спільнота хвилюють

проблеми інформаційної закритості органів влади, корупції, у нього викликають побоювання, нестабільність правового поля, економічні ризики, недостатність гарантій окупності вкладених інвестицій.

Взаємодія бізнесу та влади має переважно неформальний характер, і, відповідно, зберігається неоднозначність їхніх відносин. У сучасних умовах реалізація легітимних практик співпраці бізнесу та влади стикається з низкою обмежень, не тільки об'єктивного (недосконалість нормативно-законодавчої бази муніципально-приватного партнерства, відсутність фінансових ресурсів у місцевих органів влади), а й суб'єктивного характеру.

Інституційні зміни, що визначають характер участі бізнесу у соціально-економічному розвитку території, мають стосуватися не скільки формування його соціальної відповідальності, стільки розширення меж взаємовигідного партнерства. Споживче ставлення до бізнесу з боку влади, прагматична орієнтація на використання його ресурсів у соціально-економічному розвитку громад стають дещо неспроможними в умовах ринкової економіки. Основним вектором залучення підприємницької спільноти до вирішення місцевих проблем може стати реалізація принципів економіки співпраці, ресурсного обміну між владою та бізнесом, встановлення тісних зв'язків та комунікації (Додаток Б). Об'єктивно низький рівень фінансової забезпеченості місцевих органів влади актуалізує необхідність пошуку та використання нематеріальних ресурсів з метою соціально-економічного розвитку територій.

Отже, до основних бар'єрів реалізації практик муніципально-приватного партнерства керівники місцевих органів влади віднесли відсутність можливостей забезпечення мотивації приватних інвестицій, незацікавленість бізнесу. У свою чергу, представники бізнесу відмічають споживче ставлення до бізнесу з боку влади, прагматичну орієнтація на використання його ресурсів.

3.2. Механізми зміцнення співпраці органів місцевого самоврядування та представників бізнесу

Враховуючи результати проведеного дослідження пропонуємо такі механізми зміцнення співпраці органів місцевого самоврядування та представників підприємництва, малого та середнього бізнесу на місцевому рівні, а саме:

1) формування сприятливого підприємницького клімату шляхом:

а) приведення чинних нормативно-правові актів місцевих органів публічної влади у відповідність до принципів державної регуляторної політики;

б) розробки механізму часткового відшкодування з місцевих бюджетів відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого та середнього підприємництва для реалізації інвестиційних проектів;

в) провадження сучасного світового досвіду щодо диверсифікації джерел фінансування соціальних питань на місцях (наприклад, ендавменту як виду благодійної допомоги);

г) формування місцевої бази даних щодо інвестиційних пропозицій малих підприємств (особливу увагу слід звернути на поширення інформації серед іноземних інвесторів);

д) надання гарантій для отримання кредитів підприємствами, економічна діяльність яких має стратегічне значення для місцевого розвитку, а також підприємствам, які демонструють позитивний результат від операційної діяльності, мають позитивну кредитну історію, не допускали прострочень по кредитах та виконують соціальні зобов'язання у повному обсязі.

2) стимулювання малого підприємництва до розвитку інноваційної діяльності, що означає:

а) розробку механізмів фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва, що здійснюють інноваційну діяльність;

б) сприяння створенню спеціалізованих місцевих лізингових компаній, пріоритетною сферою діяльності яких має стати підтримка розвитку малого підприємництва;

в) започаткування системи замовлень місцевої влади на виконання важливих для місцевого розвитку інноваційних науково-технологічних розробок, що можуть реалізовуватись суб'єктами малого підприємництва;

г) формування електронної біржі місцевих інновацій.

3) стимулювання розвитку підприємницької ініціативи та створення нових робочих місць шляхом:

а) сприяння самозайнятості безробітних шляхом надання їм одноразової грошової допомоги для започаткування власної підприємницької діяльності;

б) приділення увазі професіям, що не тільки користуються попитом на ринку праці, але й дають змогу започаткувати власну справу (у випадках перепідготовки та підвищення кваліфікації безробітних осіб);

в) проведення семінарів та курсів підвищення кваліфікації для всіх бажаючих розпочати підприємницьку діяльність.

4) вжиття заходів щодо розвитку малого підприємництва у сільській місцевості через:

а) розробку механізмів надання матеріальної допомоги малим підприємствам, що виробляють екологічно чисту продукцію сільського господарства, займаються її переробкою та експортом;

б) сприяння переорієнтації вивільненої робочої сили на нові види діяльності у сільському господарстві та у сфері розвитку «зеленого туризму»;

в) сприяння залученню безробітних, зареєстрованих у містах, до працевлаштування на новостворених робочих місцях у сільській місцевості.

5) стимулювання проведення конкурсів (тендерів) щодо закупівлі товарів та надання послуг малими підприємствами за кошти державних та місцевих бюджетів, а також участь підприємців у виконанні регіональних замовлень;

б) вжиття заходів щодо поліпшення інформаційного забезпечення

малих підприємців та спрощення їх доступу до необхідної інформації для чого необхідно створити місцеві бази даних, які будуть системно акумулювати інформацію щодо норм чинного законодавства України, а також інформаційно-аналітичні матеріали стосовно розвитку місцевого підприємництва, цінової ситуації, регуляторної політики, наявних банківських установ та кредитних спілок з переліком їх послуг у сфері кредитування суб'єктів малого підприємництва [3].

Для розвитку підприємництва та активізації економічної ініціативи на місцевому рівні необхідно створити сприятливі умови, сформувати розвинуте підприємницьке середовище. Для цього органи публічної влади всіх рівнів мають сконцентрувати зусилля на системному вирішенні низки проблем, а саме:

1. На загальнодержавному рівні:

– визначити основні пріоритети фінансової підтримки підприємництва з боку держави, у т.ч. стосовно урегулювання механізмів кредитування, віднайдення економічних важелів оптимізації вартості кредитних ресурсів;

– розробити чітку систему податкових преференцій для суб'єктів малого та середнього підприємництва;

– віднайти економічні важелі залучення малого та середнього бізнесу до виконання державних замовлень;

– забезпечити державну інформаційно-інституційну підтримку просування продукції вітчизняних товаровиробників (малих та середніх підприємств) на зовнішні ринки;

– удосконалити систему обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва в Україні.

2. На регіональному та місцевому рівні:

– необхідно гарантувати та забезпечити систематичне фінансування регіональних програм підтримки і розвитку малого підприємництва;

– удосконалити контроль за використанням коштів (та ресурсів), виділених малим та середнім підприємствам, не допускати їх нецільового

використання;

- сприяти розвитку конкурентного середовища на місцевому, регіональному ринках, вільному входженню суб'єктів підприємництва та виходу з них;

- сприяти налагодженню дієвої взаємодії великого та малого бізнесу на місцевому і (регіональному) рівні, у т.ч. шляхом формування регіональних кластерів;

- сприяти формуванню на місцевому, регіональному рівні «точок зростання» та потужних «ареалів розвитку», центрів економічної активності на місцях, що сприятиме залученню до них ресурсів, створить нові робочі місця, наповнить місцеві ринки товарами та послугами місцевого виробництва тощо [3].

Фахівці з публічного управління сформулювали ряд рекомендації щодо покращення взаємодії органів місцевої влади та приватного сектору задля місцевого розвитку, зокрема [18]:

- розробити методологію залучення приватного сектору до місцевого розвитку громад, які постраждали внаслідок збройного конфлікту на сході України (на основі виявлених ефективних моделей участі приватного сектору у розвитку приймаючої громади);

- розробити прикладний тренінговий курс щодо залучення приватного сектору до місцевого розвитку в громадах, що постраждали внаслідок збройного конфлікту на сході України;

- провести низку тренінгів у визначених громадах щодо залучення приватного сектору до місцевого розвитку для власників/менеджерів місцевого бізнесу, посадовців місцевого самоврядування, представників організацій громадянського суспільства; розробити програму навчальних візитів з питань застосування різних моделей залучення приватного сектору до місцевого розвитку в успішних громадах на сході та в інших регіонах України;

- здійснити серію навчальних візитів до успішних громад за участю

представників бізнесу, органів місцевого самоврядування та організацій громадянського суспільства із визначених громад;

- розробити онлайн курс щодо залучення приватного сектору до місцевого розвитку, базуючись на матеріалах проведених тренінгів та навчальних візитів до успішних громад;

- запровадити програму грантової підтримки у громадах, що постраждали внаслідок збройного конфлікту на сході України, для реалізації спільних проектів із залученням місцевого соціально відповідального бізнесу (співфінансування);

- організувати та провести Форум соціально відповідального бізнесу з представленням відібраних успішних моделей залучення приватного сектору до розвитку громад(промислові кооперативи) практично не використовується в порівнянні з іншими країнами.

Одним із способів плідної співпраці органів публічної влади і бізнесу є соціальні угоди або соціальне партнерство. Соціально корпоративне партнерство – це продукт співпраці бізнесу та громад на основі добровільного здійснення принципу соціальної відповідальності, що полягає в гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі бізнесу із суспільством і його участі у вирішенні найгостріших соціальних проблем [8].

Взаємовигідність соціально корпоративного партнерства є очевидною, адже з одного боку компанія формує для себе позитивну репутацію, як партнера, а не просто «викачувача» ресурсів, з іншого боку громада, отримує можливість розв'язувати певні соціальні проблеми за рахунок додаткових фінансів або прямої допомоги від бізнесу, які можуть забезпечити програми соціально-корпоративного партнерства. Таким чином можна визначити основні переваги, які надає концепція соціальної відповідальності бізнесу [8].

Для бізнесу це:

- спосіб покращити ефективність роботи компанії як у короткостроковому, так і довготривалому періодах;

- ширший доступ до капіталу та ринку;

- більші обсяги продажів та прибутків;
- покращені процеси прийняття рішень та управління ризиками;
- економія операційних витрат, зростання продуктивності та якості;
- ефективна база людських ресурсів, міцна репутація, більша лояльність покупців тощо

Для жителів громад це:

- внесок бізнесу у досягнення цілей сталого розвитку, який передбачає збалансованість економічних, соціальних та екологічних цілей суспільства;
- підвищення рівня життя громадян, рівня екологічної безпеки, ефективності і бережливого використання природних ресурсів;
- успішний розвиток співпраці бізнесу з місцевою спільнотою, тощо.

Важливо зазначити, що інституціоналізація взаємодії влади та бізнесу в процесах публічної політики повинна базуватися на оптимальному використанні таких системних принципів: досягнення консенсусу інтересів влади та бізнесу під час суспільної дискусії з ідентифікації основних напрямів економічної та соціальної стратегії держави; зміцнення ролі інститутів громадських рад, лобістських структур, саморегулюючих організацій підприємців, реалізацію соціальних і добродійних програм; участь бюджетоутворюючих і великих фінансово-промислових груп у соціально-економічному житті місцевої громади через інститут публічно-приватного партнерства та інші моделі партнерства; транспарентність відносин держави, бізнесу та громадянського суспільства; демократизація процесів ухвалення стратегічних рішень; диверсифікація соціальної відповідальності бізнесу та влади [40].

Застосування вказаних механізмів дозволить налагодити довгострокову та плідну співпрацю органів місцевого самоврядування та представників бізнес-середовища.

3.3. Центри підтримки підприємництва як інструмент розвитку бізнесу в громадах

Розвиток успішного та конкурентного малого та середнього бізнесу є одним з ключових пріоритетів економічної розбудови будь-якої громади та країни в цілому. Малий та середній бізнес відіграє ключову роль в економіці України, забезпечуючи близько 64% доданої вартості, 81,5% зайнятих працівників у суб'єктів господарювання та 37% податкових надходжень. Одним із елементів інфраструктури підтримки підприємництва (Додаток В) є центри підтримки бізнесу (далі – ЦПБ). Стратегічними цілями, задля досягнення яких громади розглядають можливість створення ЦПБ, є:

1. Сприяння розвитку підприємництва (відкриття нового бізнесу).
2. Сприяння збереженню та розширенню бізнесу (підтримка розвитку МСП). Центри послуг для бізнесу надають широкий спектр допомоги малим та середнім підприємствам, а також приватним підприємцям. Підтримуючи зростання та сталість бізнесу, а також заохочуючи створення нових бізнес-суб'єктів, ЦПБ сприяють місцевому та регіональному економічному розвитку через створення та збереження робочих місць. Завдяки недорогим (чи безплатним), комплексним, індивідуальним, довгостроковим професійним консультаціям для бізнесу, недорогим навчальним програмам та іншим спеціалізованим послугам, які надають ЦПБ, їх створення і діяльність залишається одним з найпопулярніших напрямів, які підтримують різні рівні влади в усьому світі. Успішні ЦПБ пристосовують свої програми до місцевого контексту, а їх створення стає результатом стратегічного плану місцевого економічного розвитку [5].

У контексті цілей, заходів і видів діяльності центри послуг для бізнесу – популярний та ефективний підхід до прискорення місцевого економічного розвитку громади. У великих за розмірами громадах з великими ресурсами для місцевого економічного розвитку такі центри часто є окремими інституціями / ініціативами, тобто зазвичай мають власний персонал і бюджет. У малих

громадах діяльність таких центрів зазвичай інтегрована як окрема функція (програма в рамках організації) у діяльність агенцій економічного розвитку.

Покращення бізнес-клімату, підвищення конкурентоспроможності та поліпшення доступу до фінансування для українських МСП, збільшення їх рівня інноваційності та впровадження галузевих ноу-хау та розробок, створення функціональної та ефективної системи консультаційних та інформаційних послуг, – це те над чим працює ініціатива Європейського Союзу EU4Business [45]. Мережа Центрів інформаційної підтримки бізнесу покликана підтримувати розвиток відкритої та сталої ринкової економіки, допомагаючи МСП досягати їх цілей, ставати більш конкурентоспроможними та інтегруватися в регіональну і глобальну економіку [23].

На сьогодні по всій країні діють 15 центрів підтримки бізнесу в містах Вінниця, Дніпро, Запоріжжя, Івано-Франківськ, Київ, Краматорськ, Кропивницький, Львів, Миколаїв, Одеса, Рівне, Суми, Харків, Хмельницький, Чернігів (Додаток Д). Кожен центр проводив заходи та надавав послуги, які мають попит. Враховуючи ситуацію цього року та стійкий запит на пошук синергії бізнесів на регіональному рівні, ЦИПБ ініціювали низку успішних секторальних проектів. У Вінниці це форуми VinLadyFest, HoReCa.ReStart, експортний та агрофоруми, навчальні програми «Агролідерство» та «Школа гостинності»; у Хмельницькому – Школа зеленого туризму; у Миколаєві та Запоріжжі вдалося створити галузеві кластери. У Миколаєві Центр інформаційної підтримки бізнесу ініціював створення морського кластеру України. В Івано-Франківську та у Львові центри співпрацюють із West Ukrainian Fashion Industry Cluster, кластером деревообробки та меблевого виробництва, Прикарпатським екоенергетичним кластером, кластером видавничої діяльності та поліграфії, кластером медичного туризму, у Запоріжжі – з регіональним кластером «Інжиніринг. Автоматизація», у Харкові – з Kharkiv Fashion Cluster, AgroFood Cluster, IT-cluster, у Краматорську – з кластером «Донбас Фешен», у Хмельницькому – з Podillya Women Apparel Cluster, у Чернігові – з кластером легкої промисловості та

Chernihiv.IT [23].

Можливості, які надають центри інформаційних послуг [23]:

– тренінги для обраних центрів підтримки бізнесу з метою інформування їх про інструменти підтримки бізнесу, доступні для компаній в Україні, у тому числі програми «Конкурентоспроможність МСП» (COSME) та «Горизонт» (HORIZON);

– онлайн-служба підтримки, яка надає можливість отримати допомогу від галузевих експертів щодо розвитку бізнесу, доступу до ринків та інших питань від місцевих МСП;

– консультаційні послуги від місцевих консультантів або галузеві поради від міжнародних консультантів за сприяння ЄБРР;

– розповсюдження передових практик через семінари, тренінги та публічні заходи;

– навчальні семінари для ознайомлення підприємців та керівників МСП з аспектами технічного регулювання, якості та стандартів, передбаченими ПВЗВТ;

– тренінги зі сприяння експорту для МСП та консультантів;

– інформаційно-ознайомлювальна діяльність, спрямована на допомогу українським компаніям підвищити конкурентоспроможність в контексті ПВЗВТ;

– сприяння участі компаній у міжнародних спеціалізованих виставках та ярмарках.

Наразі в Україні розгортається також національний проект із розвитку підприємництва Дія. Бізнес, ініційований Міністерством цифрової трансформації України. Це масштабна ініціатива з розвитку українського бізнесу. Проект має дві складові: онлайн-платформу Дія. Бізнес і офлайн – центри підтримки підприємців.

На порталі Дія. Бізнес можна знайти ідею для власної справи, дізнатися історії успіху українських підприємців, підібрати програми підтримки для бізнесу та отримати поради, як розвивати бізнес. Окрім цього на порталі

можна скористатись наступними послугами та можливостями:

- онлайн-консалтинг (отримати безкоштовні консультації);
- національна безкоштовна онлайн-школа для підприємців (можливість навчатись);
- карта об'єктів інфраструктури організацій підтримки бізнесу (знайти організацію підтримки бізнесу у своєму місті за допомогою розумних фільтрів);
- єдиний каталог сервісів та можливостей, що регулярно оновлюється (знайти партнера, фінансування, виграти грант чи скористатися онлайн-послугою);
- каталог бізнес-ідей (знайти ідею для бізнесу та завантажити корисні шаблони для операційної діяльності компанії);
- довідник підприємця, актуальні новини та кейси.

Такі центри підтримки підприємців заплановано розміщувати в кожному місті України з населенням більше 50 тис. осіб [43]. Загалом працює 11 центрів підтримки підприємців Дія.Бізнес у різних областях України. Через початок військових дій на території України процес було призупинено [43].

Центри Дія.Бізнес працюють як неприбуткові громадські організації, де кожен підприємець або той, хто планує ним стати, може отримати безоплатні консультаційні послуги, дізнатися про наявні гранти, пройти навчання на безоплатних тренінгах і майстер-класах. Центри мають власні вебсайти, на яких кожен підприємець може знайти [32]:

- події для підприємців (можна буде вибрати короткострокові та довготермінові програми для проходження навчання та підвищення підприємницьких навичок у конкретних сферах);
- оренда залів (можна зручно вибрати залу для проведення зустрічі, власної бізнес-події чи майстеркласу в центрі підтримки підприємців Дія.Бізнес);
- мерч-продукція (фірмові аксесуари бренду Дія.Бізнес стануть корисними презентами бізнес-партнерам чи колегам, а також долучать до

амбасадорів бренду Дія.Бізнес);

– безоплатні консультації (можна дізнатися інформацію про всі консультації в центрах підтримки підприємців Дія.Бізнес та записатися на них через національну онлайн-платформу Дія.Бізнес);

– рор-ур-локація (великі виробники перед виходом на ринок досліджують пакування, ціну продукту, збирають відгуки про функціонал, а також сегментують цільову аудиторію; таке дослідження доступне і для мікро- та малого бізнесу, виробників і фермерів на спеціальній рор-ур-локації в центрі Дія.Бізнес, щоб зручно протестувати свій продукт, отримати зворотний зв'язок і створити найкращі пропозиції для майбутніх споживачів).

Функціонування центрів Дія.Бізнес є яскравим прикладом міжсекторальної співпраці: свої зусилля поєднують громадські організації, органи влади різних рівнів, представники бізнесу (Додаток Е).

Таким чином для розвитку підприємництва, пожвавлення та зростання бізнес-спільноти, налагодження між секторальної співпраці, а також поліпшення бізнес-клімату в громадах популярною практикою є створення та діяльність центрів послуг для бізнесу. Такі центри надають визначений перелік послуг і продуктів із застосуванням уніфікованих підходів.

Висновки до розділу 3

До основних бар'єрів реалізації практик муніципально-приватного партнерства керівники місцевих органів влади віднесли відсутність можливостей забезпечення мотивації приватних інвестицій, незацікавленість бізнесу. Як показали результати опитувань підприємців, реалізація проектів муніципально-приватного партнерства не знаходить достатньої підтримки у бізнес-спільноті. Існуючі дисфункції інституційного поля не дозволяють створити основу для нормативно-закріплених практик партнерства влади та бізнесу, що зумовлює пошук нової форми даної співпраці, якою може бути економіка співпраці. Принципи економіки співробітництва, що є однією з

перспективних форм взаємодії, можуть бути адаптовані та використовуватися в контексті соціально-економічного розвитку російських територій.

Місцеві управлінці можуть створювати сприятливі умови для розвитку бізнесу, усувати регуляторні бар'єри та корупційні прояви, надавати фінансову підтримку на розвиток бізнесу тощо. Це дозволить місцевому бізнесу краще розвиватися та досягати успіху. Однією з перешкод для ведення та розвитку бізнесу, вплив на вирішення якої має місцева влада, є брак фінансових коштів. Органи місцевого самоврядування можуть надавати різні види фінансової підтримки на розвиток місцевого бізнесу та стимулювання підприємництва (гранти, ваучери, субсидії, позики тощо). Окрім цього, в громадах можуть створюватися центри підтримки бізнесу для надання інформації, консультацій, супроводу бізнес-ініціатив.

ВИСНОВКИ

Стійкість розвитку будь якої територіальної громади багато в чому залежить від ефективності взаємодії органів місцевого самоврядування з бізнесом та місцевою спільнотою. Необхідність життєзабезпечення потреб населення в умовах високої невизначеності та обмежених фінансових ресурсів актуалізує пошук нових підходів до такої взаємодії у зовнішньому та внутрішньому середовищі з метою досягнення прийнятних стандартів якості життя населення, соціально-економічного розвитку територіальної громади. Відповідно, на місцевому рівні особливо актуальне питання пошуку ефективних практик співпраці з бізнесом, формування умов та конкретних стимулів, що сприяють залученню приватного капіталу у соціально-економічний розвиток території. Конструктивна взаємодія з бізнесом з питань розвитку місцевої інфраструктури забезпечує як зниження фінансових витрат муніципалітетів, а й запровадження бізнес-інновацій, підвищують якість послуг населенню.

Партнерство бізнесу та влади дозволяє об'єднати переваги приватних акторів (інновації, технічні знання та навички, організаційна ефективність, підприємливість) та можливості влади, яка є гарантом соціальної справедливості та відповідальності з метою реалізації високоякісних послуг для населення. Однак, як показують результати дослідження, співпраця можлива лише в умовах здатності та готовності місцевих органів влади до формування міцних робочих відносин із партнерами з бізнес-середовища.

В роботі охарактеризовано успішні практики співробітництва органів місцевого самоврядування з підприємствами. Так, програми соціального партнерства ДТЕК Нафтогаз розвиваються в п'яти ключових напрямках: енергоефективність у комунальному секторі, охорона здоров'я, розвиток соціально значущої інфраструктури, підвищення активності громад, розвиток бізнес-середовища. Головна мета соціального партнерства – підвищення якості життя людей на територіях діяльності компанії завдяки розвитку

громад.

Політика агрохолдингу МХП орієнтована на активну співпрацю у сфері сприяння регіональному розвитку громад на території присутності МХП, а також залучення інших громадських організацій, донорів та бізнес-партнерів для можливості реалізувати спільні проекти та програми, громадські ініціативи та акції, спрямовані на реалізацію пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку територіальних громад. Основні сфери співпраці компанії з громадами: медицина, довілля, освіта, культурно-духовна спадщина, благодійність.

Стратегія компанії «НІБУЛОН» ґрунтується на небайдужому ставленні до проблем громад, поетапному і цілеспрямованому впровадженні власних ініціатив у добродійній діяльності. Така наполегливість і послідовність має на меті не швидкий результат, а комплексну, докорінну зміну життя українців за різними сферами: освіта, медичне обслуговування, соціальна інфраструктура, збереження навколишнього середовища та інше. Діяльність компанії «НІБУЛОН» – один з показових у вітчизняних умовах приклад побудови соціально відповідального бізнесу. На кошти компанії ремонтуються школи та лікарні, утеплюються дитячі садки, ремонтуються дороги, відновлюється освітлення та водопостачання.

Головними проблемами, які перешкоджають належній співпраці влади і бізнесу, є: недосконалість механізмів комунікації влади з бізнесом щодо визначення основних пріоритетів розвитку країни у політичній та соціально-економічній сферах; позиціонування влади як головної, домінуючої, а не рівноправної сторони у взаємодіях з бізнесом, яка нав'язує свої «правила гри»; збереження системи диференційованого ставлення органів публічної влади до бізнесу, в основі якої знаходяться механізми прямої взаємодії та надання преференцій окремим бізнес-структурам; низький рівень соціальної відповідальності бізнесу, його рентаорієнтована поведінка та намагання інтегруватися безпосередньо у владу; високий рівень корупції, передусім у політичній сфері, що призводить до домінування різноманітних неформальних

практик, які фактично витісняють на периферію політико-управлінських процесів формальні інститути, діяльність яких пов'язана з міжсекторальними взаємодіями.

Застосування запропонованих в роботі механізмів та інструментів дозволить налагодити довгострокову та плідну співпрацю органів місцевого самоврядування та представників бізнес-середовища. Одним із інструментів співпраці органів влади і бізнесу є соціальне партнерство або соціальні угоди, які є угодами про взаємовигідне партнерство заради розвитку громади. Як показує практика, вони є дієвою формою співпраці між бізнесом та громадою. Відповідно до договору соціального партнерства сторони беруть на себе зобов'язання шляхом об'єднання зусиль сприяти підвищенню рівня життя населення територіальної громади, покращенню добробуту та соціальної інфраструктури.

Задля налагодження співпраці та підтримки бізнесу створюються центри підтримки підприємництва. Кожен підприємець зможе отримати в центрі підтримки підприємців фахові консультації в напрямках пошуку та валідації бізнес-ідеї, створення бізнес-плану, систематизації бізнес-процесів, фінансового менеджменту, доступу до фінансів, HR, маркетингу, продажів, юридичної підтримки, фандрейзингу тощо. Також підприємці можуть навчатись на системних освітніх програмах і відвідувати воркшопи, майстер-класи, використовувати поп-ап локацію для тестування власного продукту. Загалом працює 11 центрів підтримки підприємців Дія.Бізнес у різних областях України. Через початок військових дій на території України процес було призупинено.